

RECENZIE

DUBČEK, A.: *OD TOTALITY K DEMOKRACII. PREJAVY, ČLÁNKY A ROZHOVORY, VÝBER 1963 – 1992.* Bratislava : Veda, 2002, 599 s.

Úvodom našej recenzie chceme čitateľov v stručnosti oboznámiť s podstatnými údajmi o osobnosti Alexandra Dubčeka a jeho význame v najnovších dejinách Slovenska, a možno povedať, aj v dejinách Česko-Slovenska. Tieto skutočnosti umožnia komplexnejšie pochopiť i recenzované dielo o Alexandrovi Dubčekovi, a to najmä čitateľom mladej generácie, osobitne však v armáde a vôbec v ozbrojených zložkách Slovenskej republiky.

Alexander Dubček patrí k najvýznamnejším osobnostiam moderných dejín Slovenska. Pri opakovaných prieskumoch verejnej mienky patrí spolu s Ľudovítom Štúrom a Milanom Rastislavom Štefánikom k osobnostiam, na ktoré sú naši občania najviac hrdí a vážia si ich.

Narodil sa 27. novembra 1921 v Uhrovci, neďaleko Bánoviec nad Bebravou. Zhodou okolností „uzrel svetlo sveta“ v tom istom dome, v ktorom sa pred 106 rokmi narodil Ľudovít Štúr, vedúca osobnosť slovenského národného obrodzenia, kodifikátor spisovnej slovenčiny a mysliteľ európskeho formátu. Aká symbolická zhoda okolností!

Rodičia Alexandra Dubčeka sa ako tisíce iných vysťahovali za prácou do USA. Pobudli tam skoro 13 rokov a vrátili sa do Uhrovca tesne pred narodením Alexandra. Ako spomínal, nechýbalo veľa a bol by občanom Ameriky.

V Uhrovci sa dubčekovci nezdržali dlho a už začiatkom roku 1925 odišli aj s malým Alexandrom a o niečo starším bratom Júliusom znovu za prácou, ale tento raz na východ, do strednej Ázie vo vtedajšom ZSSR. A to v rámci medzinárodného družstva robotníkov Interhelpu. Sociálne problémy a hľadanie práce boli teda Alexandrovi blízke už do malička.

V Bišpeku a v Nižnom Novgorode strávil Dubček 13 a pol roka. Tam chodil do základnej a strednej školy. Realita krajiny bola pre neho veľkou školou, a tvrdou. Bol svedkom nezmyselného prenasledovania nevinných ľudí, zásobovacích problémov atď. Aj keď si ešte nevedel všetko vysvetliť, udalosti vnímal a pestoval sa v ňom zmysel pre spravodlivosť a sociálne cítenie.

Na Slovensko sa vrátil v roku 1938 v predvečer druhej svetovej vojny. Celá rodina dubčekovcov sa aktívne zapojila do protifašistického odboja. Mladý robotník v Dubnických strojárňach, Alexander Dubček, kolportoval ilegálnu tlač, organizoval schôdzky a protesty. Po vypuknutí SNP sa aj s bratom zúčastnili v radoch armády aktívneho odboja. Július padol, Alexander bol dvakrát ranený, ale vďaka starostlivosti jeho budúcej manželky sa vystrábil.

Po vojne sa Alexander Dubček usadil v Trenčíne, oženil s Annou – priateľkou z detstva. Rodinná výchova, prežitie udalosti, snaha o sociálnu spravodlivosť ho motivovali k tomu, že sa zapojil do verejného života. Od roku 1949 začal pracovať profesionálne v straníckom aparáte. Prešiel od okresného aparátu až po ústredný článok. Jeho otvorená povaha, schopnosť komunikácie s ľuďmi a najmä presvedčenie, že politika je službou občanovi, mu postupne prinášali dôveru verejnosti a charizmu.

Keď bližšie vníkol do – ako sa hovorí – vyššej politiky a jej zákulisia, snažil sa o nápravu nepríjateľnosti a porušovania zákonov. Zúčastňoval sa na práci rehabilitačných komisií, hľadal východisko. Videl, že veľký ideál humánnej a sociálne spravodlivej spoločnosti má veľa nedostatkov. Po odhalení kultu osobnosti J. V. Stalina na 20. zjazde sovietskej KS sa stal reformátorom. Východisko videl v náprave deformácií.

V roku 1963 nahradil vo funkcii prvého stranického tajomníka na Slovensku Karola Bacílka. Garnitúra okolo Karola Bacílka a taktiež i on boli spojení s praktikami Komunistickej internacionály, ktoré sa stali predmetom oprávnenej kritiky.

V období rokov 1963 – 1967, ktoré dnes historici nazývajú bratislavským predjarím, nastalo uvoľnenie pomerov. Znovu sa rozmáhalo národné emancipačné hnutie a revitalizácia prvkov občianskej spoločnosti. Začal spor s Antonínom Novotným o postavenie slovenských národných orgánov. A. Dubček usiloval o zvýšenie ich kompetencií. Ale spor mal aj hlbšie korene. Alexander Dubček navrhoval zameniť direktívne metódy riadenia strany a spoločnosti jedným človekom, demokratickými metódami, oddelením štátneho a politického mechanizmu riadenia a usiloval sa o rozdelenie funkcií prezidenta republiky a stranického šéfa, ktoré kumuloval A. Novotný.

Na januárovom pléne ústredného stranického orgánu sa stal jeho šéfom A. Dubček. Spoločnosť sa aktivizovala, začalo osem mesiacov českej a slovenskej jari. Jej symbolom a charizmatickým lídrom sa stal Dubček. Pod jeho vedením sa vytvoril prvý ucelený koncepčný pokus o reformu socializmu, o jeho spojenie s demokraciou, o nadviazanie širokej spolupráce so západnými vyspelými krajinami. Odstránená bola cenzúra médií, zaviedol sa päťdňový pracovný týždeň, začala sa pripravovať federatívna prestavba spoločného štátu Čechov a Slovákov, atď.

Reformný proces, ktorý je dnes v Európe posudzovaný ako veľký prínos do demokratických tradícií európskej politiky, zastavila okupácia ČSR 5 krajinami Varšavskej zmluvy.

Alexander Dubček sa po 20 rokoch práce vo verejnom politickom živote stal na ďalších 20 rokov „občanom druhej kategórie“. V podmienkach obmedzených občianskych práv, ako technik lesníckeho závodu, vydržal a nezriekol sa svojich názorov. V tomto období, v sváre s totalitou, ukončil svoju programovú a osobnú transformáciu a stal sa prívržencom politického programu sociálnych demokratov v západnej Európe. Po novembri 1989 (v marci 1992) sa stal členom a predsedom SDSS. Tragická autohavária 1. 9. 1992 mu znemožnila realizovať projekt modernej sociálnodemokratickej strany na Slovensku.

Po novembri 1989 vo funkcii predsedu Federálneho zhromaždenia ČSSR sa usiloval o zapojenie Česko-Slovenska do integračných prúdov. Navštívil mnohé krajiny a veľa urobil pre imidž Česko-Slovenska a, osobitne, Slovenska. Mnohé univerzity vo svete (Bologna, Washington, Madrid, Dublin, Brusel) i Bratislava mu udelili čestný doktorát, atď.

Osobný a súkromný život Alexandra Dubčeka bol v súlade s tým, čo proklamoval ako verejný činiteľ. A občan to vycítil a veril mu. Mal schopnosť politickej intuície a svoje zámery konzultoval s vedeckým aktívom. Umenie politika nie je všetko vedieť, ale poradiť sa a demokratickými formami ovplyvňovať a riadiť.

V politike presadzoval konsenzus, novú politickú kultúru. Jeho politika mala etický rozmer. Nadväzovala na klasické hodnoty humanizmu, sociálnej spravodlivosti a spolupráce demokratických krajín Európy a sveta.

Alexander Dubček bol politikom hodnôt a v tom bola hodnota politiky, ktorú presadzoval.¹

* * *

V poslednom čase sa dostala na knižný trh významná vedecká monografia, ktorú pripravila Spoločnosť Alexandra Dubčeka a Historický ústav SAV. Editorsky publikáciu pripravili renomovaní odborníci: politológ doc. PhDr. Ivan Laluha, CSc., a historik PhDr. Jozef Žatkuliak, CSc. Na spracovaní jednotlivých úsekov sa podieľali ďalší odborníci z akademických pracovísk.

¹LALUHA, I.: Alexander Dubček, politik a doba. Bratislava : Nová práca, 2000.

Napísať recenziu na monografickú publikáciu sa jej autor rozhodol, okrem iného, aj preto, že koncom roka 1968 a počas celého roka 1969 pôsobil na ÚV KSS na oddelení pre politický systém ako konzultant pre budovanie československej federácie. Pri svojej práci bezprostredne spolupracoval s doc. PhDr. Ivanom Lalahom, CSc., a ďalšími blízkymi spolupracovníkmi Dubčeka a taktiež mal príležitosť niekoľkokrát sa pracovne osobne stretnúť s Alexandrom Dubčekom. Podieľal sa na demokratizácii slovenskej spoločnosti a federalizácii štátu a myšlienkovom prúde Dubčeka v spoločensko-politickej a ústavnoprávnej praxi.

Z hľadiska štruktúry sa monografia skladá z úvodu (Žatkuliak) a šiestich kapitol. Prvá kapitola *Alexander Dubček 1921 – 1992* (Laluha); druhá kapitola *Vo funkcii prvého tajomníka ÚV KSS. Slovenské predjanie 1963 – 1967* (Sikora); tretia kapitola *Na poste prvého tajomníka ÚV KSČ. Spoločenská reforma 1968 – 1969* (Vondrová, Žatkuliak); štvrtá kapitola *Alexander Dubček v období „normalizácie“ a disentu v rokoch 1970 – 1989* (Laluha, Uher); piata kapitola *V spoločenských zmenách a na pôde Federálneho zhromaždenia po novembri 1989 a do leta 1992* (Laluha, Žatkuliak); táto kapitola má tri podkapitoly; šiesta kapitola *O Alexandrovi Dubčekovi* (Laluha, Žatkuliak). V rámci štruktúry monografie táto obsahuje i výberovú bibliografiu, ktorú zostavili Sedliaková a Žatkuliak. Publikácia obsahuje i anglický, nemecký a ruský text hodnotiacej štúdie o Dubčekovi. Taktiež obsahuje zoznam dokumentov v anglickom, nemeckom a v ruskom jazyku. Uzatvára ju menný register. Osobitne kladne hodnotím bohatý poznámkový aparát nachádzajúci sa v monografii.

Vedecká monografia na 599 stranách textu podáva prierez 30-ročnej verejnej činnosti najznámejšieho Slováka v 20. storočí vo svete, ktorý sa už za svojho života stal symbolom úsilia o demokraciu, sociálnu spravodlivosť a európske spoločenstvo rovnoprávných národov.

Alexander Dubček, jeho politický a programový vývoj, názory a postoje v zlomových udalostiach našich moderných dejín zohrávali kľúčovú úlohu. Išlo predovšetkým o reformný rok 1968 a november 1989. Predmetná publikácia zachytáva a prezentuje výber jeho 108 prejavov, článkov a rozhovorov. Každý dokument je spracovaný tak, že obsahuje príslušný odborný aparát: regist, komentár, pramenné odkazy a poznámky. Tie uvádzajú čitateľa do atmosféry doby, identifikujú spoločenské podmienky, v ktorých dokument vznikol a poukazujú na jeho súvislosti s relevantným okolím. Pritom sám dokument je objektivizovaný a umožňuje čitateľovi samostatne posúdiť jeho obsahovú a výpovednú hodnotu.

Dokumenty pochádzajú prevažne z archívnych prameňov a odborných publikácií vedeckých ústavov, ktoré využíva len úzky okruh výskumníkov a sčasti publicistov. Doplnené sú o stenografické záznamy FZ ČSSR FZ ČSFR a SNR, ako aj o správy a rozhovory pre tlačové agentúry. Posledné obdobie, keď Dubček pôsobil vo funkcii predsedu FZ, sa dokumentuje z časopiseckých zdrojov. Príspevky sú roztrúsené v málo prístupnej dennej tlači tých rokov. Autori museli teda uskutočniť aj základný prieskum uvedených zdrojov. Niektoré archívy z obdobia do roku 1989 ešte nie sú k dispozícii, ale tie, ktoré prezentujú základné postoje Dubčeka, boli spracované.

Úvodná štúdia Lalahu, blízkeho spolupracovníka a priateľa Dubčeka, uvádza čitateľa do problematiky. Formou esejistického nadhľadu približuje základné vývojové etapy života Dubčeka, sociálne zázemie, myšlienkové prostredie a hodnotový systém, ktorým si mladý Alexander v rodine a kolektíve socialistov-vizionárov vytvára svoj vzťah k životu a spoločnosti. Charakterizuje vstup Dubčeka do profesionálneho politického života a jeho peripetie. Pri súhrnnom hodnotení úlohy a miesta Dubčeka a jeho politického programu vo vývoji ľavicového a demokratického spektra na Slovensku, ale i v širších medzinárodných väzbách, podnetne formuluje definíciu Dubčeka a jeho smeru (prvýkrát v odbornej literatúre) nasledovne: „Fenómén Dubček je reformná reflexia na totalitný model socializmu. Vychádza z československých podmienok, ale obsahuje aj všeobecnejšie prvky a črty humanizácie spoločenských systémov, a tým aj súvislosť a kontinuitu s rokom 1989 a vývojom, ktorý nasledoval.“ (c. d., s. 25.)

Tridsaťročná politická aktivita Alexandra Dubčeka je v dokumentoch prezentovaná a štruktúrovaná do kapitol a období, ktoré zachytávajú:

- obdobie rokov 1963 – 1967, t. j. obdobie bratislavského či slovenského predjara, keď Dubček nastupuje do funkcie I. tajomníka strany na Slovensku a postupne dozrieva do funkcie lídra demokratizačného procesu v celej republike,
- obdobie rokov 1968 – 1969, keď dochádza k najintenzívnejšiemu obrodnému procesu, vrátane jeho potlačenia okupáciou a odporom voči nemu,
- obdobie tzv. „normalizácie“ v rokoch 1970 – 1989,
- obdobie novembrovej zmeny v roku 1989 a návratu Dubčeka do vysokej politiky, ale „už len“ vo funkcii predsedu FZ a kladenie východísk transformačného obdobia.

Vzhl'adom na politickú aktuálnosť a podnetnosť myšlienok A. Dubčeka vo vzťahu k riešeným problémom tranzitívneho procesu, na ktoré sa zabúda, sa táto posledná kapitola jeho činnosti vnútorne člení na:

- Dubček k demokracii, humanite a parlamentarizmu,
- postoje a názory o vnútropolitickom a štátoprávnom vývine Česko-Slovenska,
- k zahraničnej politike a k integračným procesom.

Súčasťou vedeckej monografie je aj výberová bibliografia. Zoznam publikovaných dokumentov, ako aj pre potreby zahraničného čitateľa spracované „*zamyslenie nad osobnosťou A. Dubčeka*“ (Žatkuliak) je v trojjazyčnej mutácii, čo zvyšuje použiteľnosť a prít'azlivosť publikácie v širších súvislostiach.

Čitateľ sa v publikácii o. i. môže oboznámiť s dnes už skoro legendárnym prejavom Dubčeka pri preberaní čestného doktorátu v roku 1988 na Bolonskej univerzite, kam ho skoro po 20-ročnej izolácii normalizačný režim pod tlakom svetovej verejnej mienky musel pustiť. Sú tu prejavy Dubčeka zo 60. rokov, v ktorých zaujíma nekonvenčný postoj k Matici slovenskej, L. Štúrovi, SNP a dvíha tak národné povedomie na Slovensku, ako kontrapunkt úsiliu Novotného o obmedzenie právomoci slovenských národných orgánov, atď.

Záverečná kapitola sa venuje prejavom a úvahám významných osobností domáceho, ale i zahraničného politického života o osobnosti Alexandra Dubčeka a jeho prínose pre európsku politiku v 20. storočí.

Publikácia je originálnym príspevkom k dejinám transformácie krajín strednej a východnej Európy, k úsiliu reformátorov týchto krajín o prekonanie totality a utvorenie pluralitnej občianskej spoločnosti. Je to prvá publikácia takéhoto druhu v celom regióne. Je zvlášť cenná ako zdroj poznania minulosti najmä pre mladú generáciu a osobitne mládež študujúcu históriu, politológiu, ako aj právo. V neposlednom rade je veľmi poučnou i pre politikov pôsobiacich v celom politickom systéme a osobitne v štátnych a samosprávnych orgánoch, a taktiež ju dávam do pozornosti i širokej čitateľskej verejnosti.

Na záver našej recenzie treba odcitovať z úvodu Jozefa Žatkuliaka, že „Zostavovatelia dúfajú, že predložená edícia dokumentov čitateľa zaujme a vysvetlí mu mnohé otázky slovenských a českých dejín v rokoch 1963 – 1992. Už len preto, že Alexander Dubček vtlácal spoločenskému pohybu charakteristické črty a ovplyvňoval slovenskú a českú spoločnosť v rokoch veľkej nádeje 1968 a 1989 a dosiahnutie slobody, humanizácie spoločenského systému a obnovy demokracie.“ (c. d., s. 12.)

Jaroslav Chovanec

NÁZORY A POLEMIKA

C S Ě F A L V A Y, F.: *PREDOHRA A PRIEBEH MAĎARSKO-SLOVENSKEHO OZBROJENÉHO KONFLIKTU V MARCI 1939**

Vzhľadom na to, že autor v štúdií prezentuje zásadné stanovisko k skúmanému problému a svojimi závermi zasahuje a podstatne mení doterajšiu interpretáciu a výsledky slovenskej historiografie, súvisiace s touto problematikou, zaslúži si hlbšiu a vecnú analýzu a konfrontáciu so zachovaným pramenným materiálom a osvetlenie, v akej miere autorove tvrdenia odrážajú reálnu situáciu a vzťahy medzi Maďarskom a Slovenskom v čase vojenského konfliktu v marci 1939 a postoj susedných štátov a ich mocenské záujmy v tejto oblasti.

V úvode autor uviedol svoj aktualizovaný komentár o potrebe serióznej a pravdivej interpretácie historických udalostí z pohľadu súčasných vzťahov medzi MR a SR, k ich otázkam sa nemienim vyjadrovať, jednak preto, že vo vedeckej štúdií nemajú miesto, a jednak, sú to deklaratívne, všeobecné konštatovania subjektívnych názorov autora. Neviem, prečo o skúmanom probléme autor hovorí ako o veľmi citlivom. V čom spočíva jeho citlivosť, keď vo vedeckej práci neexistujú citlivé otázky, pretože vždy je prioritou poznanie a osvetlenie objektívnej skutočnosti.

F. Cséfalvay sa negatívne stavia k doterajším výsledkom slovenských historikov o marcovom konflikte a vytýka im, že nedostatočne využívajú zahraničné pramene (zo štúdie vyplýva, že ide najmä o maďarské), nevenujú pozornosť širším medzinárodným súvislostiam a dokonca mnohé historické fakty obchádzajú. V tom vidí dôvody nenapredovania, petrifikovania už prekonaných záverov, čo podľa autora vedie k jednostrannému hodnoteniu a heroizácii faktov alebo osôb, a tento fakt sa nepriaznivo premieta najmä do slovenskej publicistickej literatúry. Sú to vážne obvinenia z neserióznosti, nevedeckosti a nízkej úrovne výskumnej práce slovenských historikov. Podľa autorových slov štúdia má ambíciu vyvážiť tento jednostranný pohľad, posunúť výskum problému dopredu smerom k objektívnemu hodnoteniu a k „pravdivému nazeraniu, odmyšľifikovaniu a odpolitizovaniu tohto problému“.

Prv než pristúpim k analýze autorových tvrdení, je potrebné konštatovať, že Cséfalvayho štúdia neobsahuje to, čo sa očakáva od práce polemického charakteru. Autor svoje argumenty vybudoval na úzkej a jednostrannej pramenej báze, ktorá mu nedovoľuje hlbšie preniknúť do podstaty a do politického pozadia maďarsko-slovenského vojenského konfliktu. Preto jeho tvrdenia v závažných otázkach neodrážajú realitu udalostí v marci 1939, čo má za následok, že aj jeho závery sú pochybné a kontroverzné. Z úvodných konštatovaní sa dá usúdiť, že autorov záujem o problematiku nepramení zo snahy hlbšie osvetliť marcové udalosti, ale skôr mu ide o zásadné prehodnotenie, resp. o spochybnenie a vyvrátenie doterajších výsledkov slovenskej historiografie a chce dokázať, že udalosti prebiehali ináč. Obranu slovenského teritória pred agresiou autor bagatelizuje a nebezpečenstvo maďarskej okupácie podceňuje. Je zarážajúce, v akej miere sa ignorujú domáce vojenské pramene a nekriticky preberá dobová tendenčná maďarská interpretácia udalostí a vylepšuje sa obraz maďarskej vládnej politiky voči Slovensku. Hoci autor je vojenským historikom, ťažisko štúdie nespočíva v osvetlení vojenského aspektu obrany slovenského teritória a situácie, v akej sa rodila slovenská

*Štúdia bola publikovaná vo Vojenskej histórii č. 2, 2004, s. 39-58.

armáda, ale v analýze počiatku a priebehu maďarského útoku z pohľadu vtedajšieho Maďarska. Autor podceňuje a málo berie do úvahy výsledky slovenských historikov a tvrdí, že zanedbávajú zahraničné pramene, pričom sám dobre nepozná výsledky domácej historiografie. Svoje hlavné tvrdenia buduje na materiáloch z konferencie o maďarsko-slovenskom vojenskom konflikte z roku 1993 a na publicistických článkoch. Autor rovnako ignoruje aj staršiu maďarskú a inú zahraničnú literatúru, ktorá v mnohom doteraz nebola prekonaná (práce L. Tilkovského, M. Ádám, A. Kisa, J. Koźmínského, H. Batowského, rozsiahla štúdia F. Vnuka vypracovaná na základe dokumentov nemeckého ministerstva zahraničných vecí a iných) a nepozná alebo minimálne využíva najnovšie domáce práce, ktoré významne posunuli výskum problému maďarsko-slovenského konfliktu (doktorská práca Myšľana, monografia Petrika a publikované vojenské dokumenty).

Hneď na začiatku štúdie autor vyjadruje svoje výhrady k termínu „malá vojna“, ktorý sa zažíval najmä v publicistike ako synonymum pre maďarsko-slovenský vojenský konflikt v marci 1939. Cséfalvay neberie pritom do úvahy, že na Slovensku sa maďarský vojenský vpád vnímal viac než púhy konflikt o hranicu s bývalou Podkarpatskou Rusou, a ktorý sa vyznačoval špecifickými črtami; uskutočnil sa na 9. deň po vyhlásení štátnosti, keď armáda bola vstave zrodu, krajina nebola pripravená na eventualitu vojenského prepadu, štát nebol medzinárodne etablovaný a hospodársky konsolidovaný. Konflikt sa týkal pomerne rozsiahleho územia v šírke cca 50 – 60 km. Ak sa Slovensko chcelo ubrániť, muselo až do krajnosti mobilizovať obranné, materiálne, hospodárske a morálne sily. V historickej literatúre podobné pomenovania nie sú výnimkou. O prvej svetovej vojne sa tiež hovorí ako o „veľkej vojne“. Z maďarských historikov A. Kis už roku 1963 napísal, že v marci 1939 medzi Maďarskom a Slovenskom vypukla vojna. Podobne s termínom „malá vojna“ som sa stretol aj v práci H. Batowského z roku 1977.

K časti štúdie, ktorá sa zaoberá otázkou okupácie Podkarpatskej Rusi, v takej podobe, ako ju prezentuje autor, mám výhrady, pretože sa v nej venuje minimálna pozornosť mocenským záujmom maďarskej vládnej politiky a maďarskej interpretácii väzieb medzi Podkarpatskou Rusou a východným Slovenskom. Existuje o tom bohatá literatúra a pramenný materiál, ktorý autor obchádza a nevyužíva. Bez ich poznania sotva možno pochopiť a seriózne hodnotiť vojenský vpád maďarskej armády na východné Slovensko. Preto nemožno akceptovať autorovo tvrdenie, podľa ktorého maďarsko-slovenský konflikt vyplýva z nevyjasnenia a neriešenia hranice medzi Slovenskom a Podkarpatskou Rusou, pričom sa ignorujú mocenské aspirácie maďarskej politiky na ovládnutie východného Slovenska, ktoré smerovali k celkovému oslabeniu nového štátu, resp. k jeho zrúteniu. V tejto súvislosti máme poruke vyhlásenie maďarského ministra zahraničných vecí I. Csákyho na zasadnutí vlády v polovici januára 1939, kde povedal: „Keby sme v priebehu vojenskej akcie (rozumej na Podkarpatskej Rusi – pozn. L. D.) obsadili východné Slovensko, potom by nebolo možno stade vojsko odvolať.“ Rovnako si myslím, že zjednodušene vyznieva tvrdenie, že maďarský vojenský vpád treba predovšetkým chápať ako ukončenie vojenskej operácie na Podkarpatskej Rusi (vo vojenskom rozkaze generála H. Wertha ohľadne okupácie Podkarpatskej Rusi sa hovorí o vymedzenom území na západ od administratívnej hranice ako o vojenskom operačnom priestore). Myslím, že otázka je komplikovanejšia a nemožno ju ignorovať. Vpád maďarského vojska sa uskutočnil 5 dní po skončení okupácie, vyžiadal si zvláštne sústredenie jednotiek a osobitný rozkaz generála H. Wertha. Oneskorenie malo dva dôvody; bolo potrebné najprv ukončiť rokovanie o súhlase Nemecka a riešiť napäté vzťahy Maďarska s Rumunskom.

V prvom prípade závery rokovaní maďarskej vlády s Berlínom, ako ich interpretuje autor, sú v rozpore s nemeckými dokumentmi. Kým nemecké ministerstvo zahraničných vecí prijalo maďarskú argumentáciu o posunutí hranice na západ do hĺbky 10 – 15 km, vojenské velenie malo výhrady k rozsahu posunutia hranice, o tomto fakte autor mlčí. K závažnej deformácii došlo aj v otázke stanoviska slovenskej vlády k nemeckému sprostredkovaniu

maďarskej požiadavky k operácii maďarských jednotiek na západ od administratívnej hranice. Tvrdenie, že slovenská strana súhlasila s maďarským obsadením uvedeného teritória je nepravdivé a vyvracajú to aj nemecké dokumenty. Zámer autora bol jasný; dokázať, že vystúpenie Slovenska na obranu svojho teritória bolo v rozpore s dohodou s Nemeckom, na základe ktorej postupovala maďarská armáda do slovenského vnútrozemia. Podľa nemecko-slovenských rokovaní vo Viedni 17. – 18. marca 1939 A. Hitler vyjadroval pred slovenskou delegáciou, že maďarské vojenské akcie na slovenskom pohraničí (myslelo sa v údolí Uhu) sú časovo obmedzené a vedú sa za účelom dokončenia maďarskej okupácie Podkarpatskej Rusi. Dal ubezpečiť, že „hranice medzi Slovenskom a Ukrajinou, ako aj pás územia okupovaný Maďarskom, zostanú pod slovenskou správou“ (podľa citátu J. K. Hoenscha). To znamená, že slovenská vláda pred 23. marcom 1939 nedala súhlas na obsadenie slovenského teritória do hĺbky 10 – 15 km. Preto autorovo tvrdenie neodráža reálny stav, je nepravdivé a otázku konfliktu medzi Maďarskom a Slovenskom posúva do inej roviny a vlastne stavia maďarskú agresiu do priaznivejšieho svetla. Navyše Cséfalvay sa stal obeťou vlastných vykonštruovaných kombinácií. Na jednej strane tvrdí, že maďarská vojenská akcia bola agresívnym aktom, na druhej strane „vylepšuje“ útok argumentáciou, že slovenská vláda dala k tomu svoj súhlas, čím sám popiera svoje tvrdenie.

V prípade Rumunska autorovo tvrdenie, že Maďarsko si nemohlo dovoliť väčšiu vojenskú akciu na západe, keď na rumunsko-maďarskej hranici stálo 5 rumunských divízií v Sedmohradsku, je jednostranné, účelové a vyplýva z neznalosti podstaty rumunsko-maďarského sporu. Maďarské dokumenty hovoria o úplnom opaku. Hoci si Rumunsko nárokovalo na niekoľko rumunských obcí na hraniciach s Podkarpatskou Rusou; malo v tom podporu aj zo strany Poľska, a maďarská vláda pôvodne bola ochotná o otázke rokovať, po skončení vojenskej operácie svoj postoj zásadne zmenila. V situácii napätých vzťahov s Nemeckom (v dôsledku nátlaku Berlína na podpísanie pre Rumunsko nevýhodnej hospodárskej zmluvy) Bukurešť si nemohla dovoliť stupňovať napätie aj s Maďarskom, tým viac, že rumunská vláda mala správy o prípravách maďarskej armády na vpád do Sedmohradska. Zlom v maďarskom postoji nastal 21. marca po Hitlerovom odkaze maďarskej vláde, že Nemecko nemá námietky, aby maďarské vojsko posunulo hranicu na západ od pôvodnej administratívnej čiary. Budapešť hneď nato upokojila rumunskú vládu, že nemá záujem na pretrvávaní napätých vzťahov ani neprechováva agresívne úmysly voči Rumunsku. Zároveň maďarská vláda prikočila k sústreďovaniu maďarských jednotiek na hraniciach so Slovenskom.

S najväčšou deformáciou historických faktov sa v štúdiu stretávame pri interpretácii príčin, priebehu a hodnotenia maďarsko-slovenského konfliktu. Hoci sa autor pokúša udalosti zaradiť do širšieho medzinárodného kontextu, jeho závery tomu nenaspovedujú. Svoju argumentáciu neopiera o relevantný pramenný materiál tých štátov, ktoré boli zainteresované na maďarsko-slovenskom konflikte. Autor vôbec nepostihol Hitlerovu hru v marci 1939 voči štátom strednej Európy a čo sledoval povzbudením Maďarska k vojenskej akcii proti Slovensku. Napriek tomu, že bol vydaný denník šéfa maďarskej spravodajskej služby generálneho štátu R. Andorku (*A madridi követségtől Mauthausenig. Budapešť 1978*), obsahujúci zasvätený a detailný obraz maďarskej vládnej politiky, kde opisuje eufóriu v maďarskej vláde po Hitlerovom odkaze, ktorá z toho urobila záver, že Nemecko sa zrieklo Slovenska a ponechalo ho napospas Maďarsku. Cséfalvay necituje tento významný a kľúčový prameň (hoci ho uvádza v jednom odkaze) z jednoduchého dôvodu. Vybočuje z vopred vykonštruovanej koncepcie. Rovnako nič nehovorí o konkrétnych prípravách maďarskej vlády na vpád a okupáciu slovenského teritória a popiera dva varianty maďarskej politiky – „malé a veľké riešenie“. Práve na neakceptovaní „veľkého riešenia“ Cséfalvay postavil celú svoju koncepciu, ktorá účelovo obchádza a neberie do úvahy tento významný maďarský prameň. Andorkov denník totiž dáva jednoznačnú odpoveď, prečo maďarská vláda dala prednosť „malému riešeniu“ pred veľkým. V tomto prípade sa autor dopustil závažného zahmlievania a deformácie historických

kých faktov. Autor na obranu svojej tézy uvádza, že „veľké riešenie“ neexistovalo. Dokonca tvrdí, že keďže dokument z 28. 3. 1939 nenašiel v maďarskom Krajinskom archíve (ktorý okrem mojej štúdie v zborníku *Malá vojna*, je celý uverejnený aj v 3. zväzku maďarskej edície diplomatických dokumentov – autorka M. Ádám), fakticky vôbec neexistoval. Na dôkaz nevhodnosti autorovho tvrdenia uvádzam nasledujúce dokumenty: Aký zmysel by mal odkaz I. Csákyho 21. marca poľskej vláde, že maďarská armáda o dva dni začne s vojenskou operáciou na západ na slovenské teritórium a zastaví sa podľa vývoja situácie, a rovnako Telekiho vyhlásenie pred poľským vyslancom L. Orłowskym v Budapešti 23. 3., že Maďarsko sa bude usilovať získať ešte jeden priesmyk na línii Prešov – Muszyna? Aký účel malo sústredovanie maďarských jednotiek pri Komárne, Košiciach, Sátoraljaújhelyi, pri Nitre, ak nie útok proti Slovensku? Vari sa autor domnieva, že odkaz I. Csákyho 22. 3. do Varšavy, aby K. Sidor poveril jedného Slováka z východného Slovenska riadením administratívy po obsadení slovenského teritória na východe, znamenal, že Csáky myslel iba na okres Sobrance, kde žili Slováci?

F. Cséfalvay nič nehovorí o oficiálnej maďarskej propagande, organizovaní politických akcií iredenty na východnom Slovensku po októbri 1938, ktoré šírili správy o pripojení celého východného Slovenska k Maďarsku, ani o tom, že maďarskí vojaci otvorene hovorili obyvateľstvu pri vpáde na slovenské teritórium, že idú po Poprad. Je nanajvýš nezvyklé, aby autor vo vedeckej práci robil závery bez seriózneho pramennej argumentácie a v našom prípade tvrdil, že v čase agresie, teda 23. marca 1939, oficiálna maďarská politika sa vzdala ďalších územných nárokov voči Slovensku. Tým vlastne Cséfalvay popiera revizionistickú koncepciu Maďarska a snahu všetkých vlád medzi dvoma vojnami obnoviť hranicu z čias Uhorska. Vychádzajúc z rozsiahlych zachovaných dokumentov (aj maďarských) v čase likvidácie česko-slovenského štátu, možno konštatovať enormné úsilie maďarskej vlády, aby presvedčila Hitlera a jeho okolie, že vznik samostatného Slovenska pod ochranou Nemecka bude pre neho príťažou a najlepším riešením by bolo, keby Slovensko bolo pripojené k Maďarsku. To bol aj dôvod, prečo v marci počas vojenského konfliktu Budapešť mala záujem, aby maďarské vojsko okupovalo čo najväčšie teritórium východného Slovenska. Kalkulovalo, že jednak postavia Nemecko pred fait accompli a jednak o takto okyptené Slovensko Berlín stratí záujem. Keď v dôsledku neústupnosti Poľska v otázke koridoru a Gdaňska sa vývoj neuberal v prospech maďarských mocenských záujmov, maďarské vládne kruhy boli sklamané a tvrdili, že Hitler ich podviedol. Dobře informovaný poľský vyslanec v Budapešti 29. marca napísal svojej vláde, že maďarská vláda je konsternovaná a nevie, čo Nemci chcú, pretože je stále zaskočená ich rozhodnutiami. Mobilizáciu a nástup maďarskej armády proti Slovensku v poslednej chvíli Berlín zastavil.

Osobitnú pozornosť si zaslúži autorova interpretácia vlastného aktu agresie. Autorov záujem nesmeruje k osvetleniu okolností obrany Slovenska, nehovorí o analýze situácie v čase vpádu maďarskej armády ani o spôsobe, ako postupovali maďarské jednotky, ale sa sústredil na vojenskú operáciu regulárnej maďarskej armády, ktorá bez vážnejšieho odporu slovenských pohraničných jednotiek v predpoludňajších hodinách obsadila vopred dohodnutú líniu maďarskej vlády s Nemeckom. Pritom autor nič nehovorí, že maďarské vojsko navonok predstieralo priateľské zámery a postupovalo s bielymi zástavami a tvrdilo, že vojenská akcia sa koná so súhlasom nemeckej vlády. Cséfalvay neporovnáva, akými zbraňami disponovala jedna a druhá strana a či slabé slovenské pohraničné jednotky, nevyzbrojené ťažkými zbraňami, mali reálnu šancu sa ubrániť pred náhlým útokom, ktorý bol v rozpore s platnými medzinárodnými zvyklosťami. Pri bilancovaní prvého dňa konfliktu autor konštatuje, že nemožno hovoriť o hrdinskej obrane slovenských jednotiek, pretože maďarskí honvédi bez ťažkostí obsadili dopredu určené územie. Tento fakt slovenskí historici ani nepopierajú a ich hodnotenie vojenskej situácie sa predovšetkým týka nasledujúcich dní, čo autor neberie vôbec do úvahy. Keď došli prvé správy o maďarskom vojenskom vpáde na východné Slovensko, na obed sa už organi-

zovali vojenské sily na zabránenie ďalšieho prenikania nepriateľa. Argument, že maďarské vojsko sa zastavilo na určenej čiare, je v tomto prípade irelevantný, pretože aktivizácia a organizácia obrany začala nezávisle od toho, či sa maďarské jednotky zastavili alebo sa pripravovali na ďalší útok. Tu nastal vojenský obrat. Slovenská vláda ostro protestovala proti agresívnemu činu Maďarska (maďarské ministerstvo zahraničných vecí oficiálne poprela vojenskú operáciu na teritóriu Slovenska). Budapešti dala na vedomie, že sa vojensky bude brániť, a ak maďarská vláda nedá pokyn veleniu na stiahnutie jednotiek na administratívnu čiaru, zaháji protiútok. Pri týchto obranných akciách sa vyznamenali mnohí slovenskí vojaci, letci a dobrovoľníci, ktorých hrdinské činy a obeť na životoch autor bagatelizuje.

Veľmi nevhodnoverne a účelovo vyznieva autorovo tvrdenie prevzaté z propagačného denného hlásenia maďarského vojenského velenia z 23. marca (podobné hlásenia zo slovenskej strany autor neuvádza), podľa ktorého maďarské jednotky boli vítané v Sobranciach a očakávali ich príchod aj v Michalovciach. Vari touto vojenskou správou pochybnéj vedeckej hodnoty autor nechce demonštrovať, že maďarská vládna propaganda hlásajúca oslobodenie východného Slovenska bola pravdivá a slovenské obyvateľstvo nehodnotilo vpád ako akt agresie? Na slovenské dokumenty autor opäť zabudol a nezmieňuje sa o výčinoch teroristického oddielu I. Héjjasa v blízkej Tibave, zastrelenie slovenského poštového úradníka v Sobranciach, o nechuti maďarských honvédov bojovať, o ich sťažnostiach na slabé ošatenie ani o vyhostovaní národnocítiacej slovenskej inteligencie z okupovaného teritória. Rovnako, autor neregistruje a zamlčuje fakt, že maďarskí oficiálni činitelia boli sklamaní chovaním slovenského obyvateľstva. Zo dňa na deň za zrútilo tvrdenie vládnej propagandy o túžbe východných Slovákov vrátiť sa pod zvrchovanosť maďarského štátu.

Tak isto na piesku stojí téza, že nie spontánny odpor slovenského obyvateľstva, mobilizovanie na slovenské pomery veľkého ľudského potenciálu a odhodlanie ubrániť sa pred agresiou a maďarskou okupáciou (najmä, keď v slovenskej verejnosti veľmi živo rezonoval osud Slovákov na okupovanom teritóriu južného Slovenska a drastické vyhostovania) podstatne sťažili realizovať pôvodné „veľké riešenie“, ale fakt, že Maďarsko nemalo v úmysle okupovať Slovensko, resp. jeho východnú časť, čo jednoznačne vyvracia maďarský pramenný materiál, a ktorý autor zámerne neuvádza a ignoruje. Na základe zachovaných maďarských diplomatických dokumentov možno jednoznačne konštatovať, že dva faktory prekazili ďalšie prenikanie maďarských jednotiek do slovenského vnútrozemia. Na začiatku konfliktu Nemecko podcenilo problém a uverilo Budapešti, že obsadenie územia na západ od administratívnej hranice prebehne bez ťažkostí a po skončení akcie sa maďarská vláda o novej hranici dohodne so slovenskou vládou podľa zásad vienského rozhodnutia, teda na etnickom princípe (pritom by maďarská vláda už zastupovala aj politické záujmy rusínskej iredenty). Keď vojenská situácia sa nevyvíjala v predpokladanom smere a Berlín si vyriešil svoje problémy s Rumunskom, vo veci obsadenia Memelu na Balte a podpísal ochrannú zmluvu so Slovenskom, prehodnotil svoj postoj v otázke nárokov Maďarska na rozsah teritória na východnom Slovensku. V novej situácii nemecká vláda naliehala na obidve zainteresované strany, aby ukončili vojenské operácie, najmä keď slovenská vláda v Berlíne vehementne protestovala proti maďarskej agresii, vyjadrovala odhodlanie ubrániť integritu štátu a vyhlásila, že na druhý deň začne s vojenskou ofenzívou. Cséfalvay mlčí o protimaďarských náladách a odpore slovenského obyvateľstva, hoci o tom detailne vypovedajú správy nemeckého konzula E. Druffela 23. a 24. marca z Bratislavy (vyhlásenie A. Macha, ktoré autor uvádza podľa správy maďarského konzula, nie je vecné, ale skôr propagandistické).

Nemecká vláda od začiatku konfliktu mala informácie, že Maďarsko tendenčne hodnotí situáciu na východnom Slovensku a pokúša sa Nemecko postaviť pred hotovú vec. Všetko záviselo od toho, či Slovensko vojensky, hospodársky i politicky vydrží agresiu. Na náhly obrat v nemeckom postoji poukazuje aj reakcia J. von Ribbentropa, keď sa slovenská vláda sťažovala v Berlíne, že prenikajúce maďarské jednotky vyhlasujú, že celá akcia sa koná s neme-

kým súhlasom. Už prvý deň agresie v obedňajších hodinách nemecký minister zahraničných vecí odkázal maďarskej vláde, aby okamžite zastavila ďalší vojenský postup do slovenského vnútrozemia. O dva dni nato sa A. Hitler vyslovil, že Maďarov treba pribrzdiť.

Maďarské sklamanie bolo obrovské a po správe o podpísaní ochrannej zmluvy si R. Andorka zapísal 24. marca do denníka: „Naše plány ohľadne Slovenska sa rozpadli na prach.“ Napriek dezilúzii Budapešti z nemeckej politiky, v maďarských vládnych kruhoch aj po marci 1939 pretrvávalo presvedčenie, že Hitler po vyriešení problémov s Poľskom stratí záujem o Slovensko a daruje ho Maďarsku. Tým viac, že všeobecne v Maďarsku vládol názor, že je len otázka času, kedy sa Slovensko ako štát zrúti.

Okrem závažných koncepčných výhrad a spracovania tematiky štúdia obsahuje viaceré nepresnosti a chybné údaje, ktoré z priestorových dôvodov nemôžem uviesť.

Zo štúdie možno vyvodit' záver, že, po spochybnení vedeckých záverov slovenských historikov o skúmanej problematike a ich obviňovania z nevedeckosti a jednostrannosti, podľa Cséfalvayho nastal čas na revidovanie a zásadné prehodnotenie maďarskej agresie voči Slovensku v marci 1939. V akom smere a v akom zmysle, to štúdia jasne naznačila.

Nazdávam sa, že je to príležitosť, aby sa na stránkach časopisu *Vojenská história* otvorila vedecká polemika a vyjadrili sa k problému vojenský historici a odborníci na medzinárodne a politicko-diplomatické vzťahy tohoto obdobia.

Ladislav Deák

ANOTÁCIE

GLOSÝ

WILCZYNSKI, M.: *GERMANIE W SLUZBIE ZACHODNIORZYMSKIEJ W V W. N. E. STUDIUM HISTORYCZNO-PROSOPOGRAFICZNE. AKADEMIA PEDAGOGICZNA IM. KOMISJI EDUKACJI NARODOWEJ W KRAKOWIE, PRACE MONOGRAFICZNE NR. 299.* Kraków 2001, 518 s.

Hoci od základných prác z obdobia zániku Západorímskej ríše uplynuli už desaťročia, mnohé problémy tohto obdobia dodnes nie sú spracované. Poľský historik si vo svojej práci všima pôsobenie germánskych vojenských náčelníkov v rímskych službách v podobe kratších či rozsiahlejších „biogramov“, čiže životopisov.

V úvode svojej práce (s. 5-13) čitateľovi približuje špecifický žáner historiografie antických dejín, a to prosopografické práce a výskumy 19. a 20. storočia. Vytvára si tak základy pre charakteristiku aj svojej práce, ktorá sa klasickým prosopografickým prácam približuje. Už v tejto časti publikácie si vymedzuje predmet svojho bádania, ktorý predstavuje 59 osobností z rokov 395 – 497 n. l.

V nasledujúcich stručnejších kapitolách si všima vývoj a politické dejiny Západorímskej ríše (s. 18-29), väčšinou z pohľadu germánskych kmeňov, ktoré prenikali na rímske územie, všima si organizáciu rímskej armády (s. 30-45), jej členenie, štruktúru a funkcionárov, pričom k organizácii rímskej armády sa vrátil ešte raz (s. 61-67). Osobitnú pozornosť venuje hodnosti *magister militum* a titulu *patricius* (s. 46-60), ktoré boli mimoriadne prít'azlivé pre germánskych veliteľov.

Všima si aj náboženstvo a vieru Germánov, ktorí sa dostávali do rímskych služieb (s. 79-91), formovanie vojenskej západorímskej aristokracie (s. 92-99) či romanizáciu Germánov v rímskych službách (s. 100-112).

Hlavnú časť práce však tvoria životopisy 59 osobností germánskeho pôvodu, ktoré prenikli na najvyššie vojenské miesta v rímskej hie-

rarchii a zohrali menšiu či väčšiu úlohu v poslednom storočí vývoja Rímskej ríše v západnej časti. Tieto životopisy sú v rozsahu od neúplnej strany až niekoľko desiatok strán. Tak napríklad Alarichovi venuje 47 strán, Ricimerovi 27 strán, Thedorichovi I. 15 strán, pričom najviac priesťoru sa ušlo Stilichonovi (s. 333-387).

V autorovej práci kolíše odborná terminológia. Na jednej strane hovorí o prosopografickej literatúre, ale od klasických prosopografických diel sa odlišuje napr. neúplnosťou údajov, ale aj spracovaním jednotlivých životopisov. Autor podáva rozbor prameňov, v ktorých sa jednotlivé osobnosti spomínajú, ale podľa možnosti rozpisuje ich činy, venuje sa ich politike a osudom.

V tejto časti je hlavné jadro autorovej práce a jeho najväčší prínos, pretože v úvodných, pomerne stručných, kapitolách podáva len základné príručkové informácie.

Na záver uvádza zoznam prameňov (s. 474-478), pričom okrem klasických zbierok odkazuje aj na internetové adresy, podobne ako aj v zozname bohatej literatúry (s. 479-498) uvádza mnohé internetové odkazy.

Čitateľovi môžu pomôcť spracované indexy mien a etnických názvov (499-509), ako aj index geografických mien (s. 511-516).

Práca poľského autora je zaujímavým pokusom spracovať problematiku neskoroantického vývoja a osudy germánskych náčelníkov v službách Západorímskej ríše.

P. Valachovič

KOVAŘÍK, J.: *NAPOLEONOVA TAŽENÍ II. NEJISTÁ VÍTEZSTVÍ.* Pultusk – Jilové – Friedland – Somosierra – Coruňa – Eggmühl – Aspern – Wagram. Třebíč : Akcent, 2004, 490 s.

Len prednedávnom zmizli z knižných pulťtov slovenských kníhkupectiev publikácie

I. zväzku Kovaříkových *Napoleonových tažení* a už sa z tohto cyklu objavil II. zväzok. Známy český vojenský historik a popularizátor vojenskej histórie spoločne s třebečským vydavateľstvom Akcent takto pohotovo reagujú na enormný záujem českých a slovenských čitateľov o túto problematiku.

Druhá časť zo štvordielneho cyklu o Napoleonových ťaženiach v rokoch 1805 – 1815, t. j. ťaženiach a bitkách, ktoré Napoleon osobne viedol, a teda sa ich aj osobne zúčastnil, časovo pojednáva o najdlhšej etape napoleonskej epopeje, keď zachytáva obdobie od decembra 1806 do októbra 1809. Tieto tri roky znamenali pre cisára Francúzov obdobie, v ktorom sa jeho jasné a drvivé víťazstvá menili už na víťazstvá neisté, resp. víťazstvá, ktorých úspešný výsledok visel takpovediac na vlásku. Bolo to obdobie ťažko vybojovaných ťažení a krvavých bitiek, ktoré však aj napriek všetkému ešte stále „živili“ gloriolu neporaziteľnosti a vojenskej nadradenosti francúzskych orlov a vrodenej božskosti ich veliteľov.

Publikácia, ktorá sa dostáva do rúk čitateľov a nadšencov o vojenskú históriu napoleonských vojen, zachytáva poľské ťaženie z rokov 1806/1807, nedokončené španielske ťaženie z roku 1808 a nakoniec ťaženie dunajské z roku 1809. Išlo o vojenské kampane bohaté na vojenské operácie a manévry, bohaté na ľahké stretnutia i krvavé a mamutie bitky, o ťaženia, ktoré menili jednotlivé časti Európy v rumoviská a rozľahlé cintoríny.

Po porážke Pruska zahájil Napoleon na prelome novembra a decembra 1806 postup do Poľska s cieľom definitívne sa vysporiadať s posledným členom druhej protinapoleonskej koalície, odbojným Ruskom. Armáda cára Alexandra I. však už nebola tou spred roka, keď ju pri Slavkove spoločne s rakúskou armádou francúzske vojská doslova zmietli. Po obsadení Varšavy sa Napoleon koncom decembra vrazil s ruskou armádou generála Bennigseny pri Pultusku, no protivníka sa mu nepodarilo poraziť. Po nerozhodnom stretnutí sa obe vojská stiahli do zimných táborov a operácie boli opäť obnovené koncom januára 1807. Prekvapujúca a odvážna ruská ofenzíva doviedla ich veliteľa Bennigseny až k Jilovému, kde 8. februára 1807 zviedli obe

armády pamätnú nerozhodnú, dovtedy najkrvavejšiu, bitku vo vojenských dejinách. Ťaženie po krátkej operačnej prestávke, nevyhnutnej na zotavenie a doplnenie jednotiek, pokračovalo v polovici júna, hoci zúfalé boje vzdávali Francúzi a Rusi v marci a apríli v priestore Gdaňska. Po ruskej porážke pri Heilsbergu 10. júna, no najmä drvivom údere pri Friedlande 14. júna, bolo ťaženie definitívne ukončené a po ruskej žiadosti o mier bol v júli 1807 v Tylži podpísaný mier, potvrdzujúci francúzsko-ruské spojenectvo.

Ťaženie v Španielsku, ktoré bolo súčasťou tzv. polostrovnnej vojny, zachytáva až udalosti od novembra 1808, potom, čo sa Napoleon po katastrofálnych výsledkoch svojich veliteľov, pripojil k španielskej inváznej armáde a osobne prevzal velenie. Po triumfálnom obsadení Madridu, ktorému predchádzalo víťazstvo nad španielskou armádou pri Somosierra, začal prenasledovať britskú expedičnú armádu generála Moora, ktorej uštedril niekoľko úderov, avšak žiaden rozhodujúci. V čase jeho osobnej prítomnosti na Pyrenejskom polostrove sa začalo dariť aj jeho maršalom, výsledkom čoho bolo okrem iného i dobytie Zaragozy maršalom Lannesom, konsolidácia Katalánska a Galície či evakuácia britskej expedičnej armády generála Wellingtona z Portugalska. Udalosti v Podunají však začiatkom januára 1809 donútili francúzskeho cisára opustiť armádu v Španielsku a vrátiť sa späť do Paríža. K hlavným francúzskym silám v južnom Nemecku sa pripojil v polovici apríla 1809 a nenapodobiteľným spôsobom odvrátil rysujúcu sa porážku vlastnej armády, dosť rozpačito vedenú jeho náčelníkom štábu, ináč veľmi schopným maršalom Berthierom. Napoleon bleskovo zhromaždil všetky dostupné sily a razantnými údermi donútil rakúsku armádu arcivojvodu Karola prejsť do strategickje defenzívy. Po následných bitkách pri Abensbergu, Landshute, Eggmühli a Ratisbone zatlačil rozhorčených Rakúšanov za Dunaj a v polovici mája 1809 obsadil Viedeň. Pri pokuse prejsť riekou mu síce v dňoch 21. a 22. mája pri Asperne uštedril Karol nečakanú, vôbec prvú, porážku, avšak neutíchajúci entuziazmus a viera vo vlastnú božskosť priviedla Napoleona na polia pri Wagram, kde

v dňoch 4. a 5. júla 1809 zviedol s povzbudenými Rakúšanmi ťažkú, avšak víťaznú, bitku. Bitka samotná prekonala hrôzy i obete bitky pri pruskom Jílovom, a hoci rakúska armáda nebola zničená, schönbrunnský mier z októbra 1809 v konečnom dôsledku predurčil Francúzsko byť po tri roky určujúcou mocnosťou na kontinente.

Asi takto v krátkosti možno zhrnúť udalosti rokov 1806 – 1809, ktoré boli vo svojom dôsledku pre cisára Francúzov posledným úspešným obdobím, pokiaľ ide o konečný výsledok jednotlivých ťažení. Názov publikácie, autorom zvolený zámerne, nie je preto iba symbolický, ale vystihuje daný stav viac ako výstižne. Pretože, aj keď Napoleon v neskoršom období dosiahol ešte viacero výrazných úspechov, ich význam nebol viac než len lokálny a dočasný, i keď prevedenie jednotlivých bitiek a manévrov si na úrovni taktickej zachovalo punc napoleonskej geniálnosti a brilantnosti. Azda je zbytočné pripomínať, že všetky udalosti a súvislosti autor podáva strhujúcim spôsobom, prehľadne a s potrebným nadhľadom, čo umožňuje bezproblémové sledovanie deja. Ťaženia, konkrétne manévry a operácie i jednotlivé bitky, sú prevažne opisované z pohľadu Napoleona, je im preto vlastná istá subjektivita. Autor to však nezabúda kompenzovať kritickým analytickým rozborom konkrétnych situácií či konkrétnych rozhodnutí Napoleona. Pamäti a spomienky viacerých významných veliteľov z radov protinapoleonskej koalície do značnej miery dávajú publikácii komplexnejší charakter a pri svojej analýze sa autor aj o ich výroky a hodnotenia neraz opiera. Priebeh jednotlivých kampaní i samotných operácií podáva plasticky s maximálnym dôrazom priblížiť všetky súvislosti.

Hrdinami sa popri Napoleonovi stali jeho najbližší vojenski „druhovia“ – jeho maršali, alebo „bratrančekovia“, ako ich familiárne nazýval Napoleon. Vedľajšie úlohy sa ušli generálom i obyčajným vojakom, ktorých hrdinstvo, statočnosť, húževnatosť spojené so zúfalstvom, sa nemalou mierou podpísali pod výsledok nie jednej bitky a ťaženia.

Podobne, ako pri anotovaní prvého dielu *Napoleonových ťažení*, aj pri anotovaní tohto

dielu treba vyjadriť presvedčenie, že ďalšia časť z tejto atraktívnej a námetovo veľmi vďačnej knižnej série, vyjde čo nevidieť. Rovnako treba dúfať že vydavateľstvo už nezopakuje predchádzajúcu chybu a zostávajúce časti vydá vo zvýšenom knižnom náklade.

A. Maskalik

STEER, F.: *ARNHEM. OPERACE „MARKET GARDEN“*. *PŘISTÁVACÍ PLOCHY A OOSTERBEEK*. Brno : Jota, 2004, 1. vyd., 107 s.

Zaujímavú knihu ponúka čitateľom vydavateľstvo Jota v edícii *Military*. Jej obsah tvoria udalosti, odohrávajúce sa počas operácie MARKET GARDEN v oblasti prístávacích plôch klzákov a zoskokových zón britských výsadkových jednotiek v Oosterbeeku a jeho severozápadnom a západnom okolí. Kniha má charakter cestovnej príručky (sprievodcu). Obsahuje presne určený plán obhliadky miest, v ktorých sa odohrali boje britských a poľských výsadkárov s nemeckými jednotkami, vrátane tankových jednotiek SS, rozdelený do štyroch tematických geografickooblastných okruhov. Tri z tematických okruhov by mal záujemca absolvovať autom, jednu v samotnom Oosterbeeku chôdzou. Dôležitým momentom knihy je vťahovanie čitateľa do stretnutia s aktérmi vtedajšej doby. Malo by ísť zároveň o cestu časom a stretnutie s tými, ktorí boli účastníkmi vojenskej operácie, bez rozdielu či ju prežili, alebo nie.

Autor nezabúda čitateľa oboznámiť s plánovaným cieľom najväčšej vzdušnej výsadkovej operácie druhej svetovej vojny, ktorá vznikala na pozadí rozporu Eisenhowera, Montgomeryho a Pattona. Operácii so zaujímavým názvom MARKET GARDEN patrí primát najväčšej výsadkovej akcie druhej svetovej vojny. Poľný maršal Montgomery velil 21. britskej armáde. Presadzoval víziu vedenia bojových akcií na úzkom fronte. Od 6. júna 1944, keď začalo vylodenie v Normandii, Spojenci obsadili 25. augusta Paríž, 3. septembra Brusel. Nemali pod svojou kontrolou prístavy dôležité na prísun potrebných zásob. Neúplné obsadenie

Antverp sa ukázalo ako závažná nedôslednosť. Montgomery požadoval 42 divízií, aby zasadiť podľa jeho názoru knokautový úder. V žiadnom prípade to nemal byť iba vpich ihly. Veľká Británia bola vyčerpaná. Jej vojaci bojovali na Ďalekom východe, v severnej Afrike, museli brániť britské ostrovy, svoje si žiadala britská pýcha – námorná flotila. Novovytvorená 1. spojenecká výsadková vzdušná armáda, dokonale vycvičená a drahá jednotka, nečinne sedela v Británii. Podnet na jej použitie spôsobili strely V 2, ktoré začali od 8. septembra dopadať na Londýn. Odpaľované boli z územia okupovaného Holandska. Vznikol riskantný plán využívajúci tri vzdušné výsadkové divízie, ktoré mali byť vysadené pozdĺž diaľnice vedúcej od hraníc Belgicka cez Eindhoven, Nijmegen, až do Arnhemu. Obsadením mostov, diaľnice a miest na nej ležiacich, by parašutisti vytvorili koberec, po ktorom prejde XXX. britský zbor. Výsadbári mali naďalej zabezpečovať koridor. Operáciou sa mal vytvoriť predpoklad na vstup Spojencov do Porúria a definitívne obsadenie Antverp, aby sa mohli zneškodniť odpaľovacie rampy pre strely V 2. Na operácii sa mali zúčastniť americká 101. vzdušná výsadková divízia s úlohou obsadiť úsek okolo Eindhovenu, americká 82. vzdušná výsadková divízia s cieľom mostov v okolí mesta Nijmegen. Arnhem, ako cieľové mesto operácie, dostala britská 1. vzdušná výsadková divízia posilnená o samostatnú poľskú parašutistickú brigádu. Názvom Market bola pomenovaná vzdušná časť výsadku a názvom Garden činnosť pozemných jednotiek. Výsadok bol naplánovaný na nedeľu 17. septembra 1944 (šlo o tretiu septembrovú nedeľu, keď si Briti pripomínali pamiatku letcov bojujúcich v Bitke o Britániu). Koridor bol dlhý 104 km. Pri plánovaní operácie Montgomery sľúbil, že do 2 dní budú pozemné jednotky v Arnheme. Generálporučík Frederick Browning vyslovil názor, že parašutisti v Arnheme vydržia 4 dni s poznámkou, že sa jedná o príliš vzdialený most. Ale dnes sa spochybňuje, či Browning vyslovil tieto slová.

Výsadbárske divízie boli posilnené špeciálnymi jednotkami – delostrelectvom, ženistami, spojármi, zdravotníkmi a zásobovačmi. Tretiu

brigádu tvorili klzáky. Parašutisti mali pri sebe iba dvojdenné dávky proviantu a streliva. Naplánované boli tri fázy výsadku, každý deň jedna. Spôsobil to nedostatok lietadiel. Letectvo sa ohradilo voči zhadzovaniu parašutistov pri mostoch, aby sa zabránilo neúnosným stratám lietadiel. 21. samostatná parašutistická rota letela o 30 minút skôr, aby vyznačila zóny zoskoku a pristávania klzákov. Jednotky generála Urquharta mali zabezpečiť železničný most, pontónový most a hlavný cestný most. V oblasti sa nachádzal aj prievoz, ten však nebol braný do úvahy, aj keď sa o ňom vedelo, pretože nebol zahrnutý v rozkazoch. Druhý deň mali pristáť zvyšky 4. parašutistickej brigády a delostrelectvo. Tretí deň patrilo výsadku 1. samostatnej poľskej parašutistickej brigáde, pričom ťažká výzbroj mala byť zložená na severnej strane rieky, ale samotná brigáda na južnom konci arnhemského mosta. Pri preprave chýbalo 35 ťažkých lietadiel, ktoré dostalo k dispozícii veliteľstvo zboru generála Browninga. Ich pristávacie ciele boli v operačnom priestore 82. vzdušnej výsadkovej divízie.

Štáb britskej výsadkovej divízie sa musel vyrovnáť s nepriaznivými okolnosťami, ako napríklad výberom výsadkových plôch, ako aj časom určeným na výsadok, dĺžkou pôsobenia vojenskej misie v oblasti. Veliteľ generálmajor Roy Urquhart sa snažil zistiť čo najviac informácií o situácii v Arnheme a okolí, ktoré patrilo medzi kludné oblasti okupovanej Európy. Briti spôsobili lapsus už na začiatku operácie, keď zobrali na seba zodpovednosť za bombardovanie psychiatrickej liečebne vo Wolfheze. Podľa ich názoru v nej mali byť ukrytí nemeckí vojaci. Podľa doterajších výskumov operácie MARKET GARDEN nejstúvuje dôkaz o tom, že Nemci očakávali útok parašutistov. Spočiatku boli prekvapení, ale dokázali sa rýchlo zorganizovať. Výsadbári pripravovali cestu na postup XXX. britského zboru – účastníka operácie GARDEN.

Autor knihou postupne prechádza miestami pristátia a bojových stretnutí 1. parašutistickej divízie. Kapitoly majú svoju pevnú štruktúru. Udalosti na jednotlivých stanovištiach sú opisované z pohľadu britských vojakov. Čitateľ je v niektorých pasážach vyzývaný, aby sa vcítil do pocitov vojakov v akcii. Komentáre jednotlivých

stanovišť obohacujú spomienky žijúcich pamätníkov. Aj v tejto knihe sa jasne poukazuje na chaos, ktorý do britských radov priniesli nedostatky zo zlého naplánovania operácie až po konečný kľč v obrannom perimetri. Práve perimeter predstavuje jedinú trasu, ktorá sa prechádza pešo. Vyššie spomínané spomienky pamätníkov sprostredkovávajú rôzne príhody, z ktorých niektoré pôsobia absurdne. Zvláštnosťou je opisovanie pasci, ak ich tak možno nazvať. Musíme si uvedomiť, že Nemci vlastne nemali nijaký čas na prípravu obranných pozícií. Jednali intuitívne, ale pružne. Vychádzali zo skúseností, ktoré s Britmi mali. Napríklad generál Urquhart vedel o prievoze cez Dolný Rýn pri Heavadorpe. Nebral ho však do úvahy, pretože ho nemal zahrnutý v rozkazoch. Výrazným nedostatkom akcie od počiatku bola strata prekvapujúceho úderu, spôsobeného veľkými vzdialenosťami prístavacích plôch od hlavného objektu v ArnHEME. Operácia sa komplikovala, pretože do nej vstupovali faktory, ktoré by sa pri serióznejšom plánovaní akcie dali predvídať. Krátka časť knihy je venovaná aj protivníkom parašutistov – Nemcom. Text vhodne dopĺňajú dobové fotografie, ktoré sú porovnávané so súčasnými snímkami opisovaných miest. Autor sa ich snažil zoradiť chronologicky, aby ladili s textom. Unikátom je dobová originálna mapka operačnej oblasti s kompletným opisom prístavacích zón. Úvodné slová knihy napísal kanonik Alan Green, ktorý je priamym účastníkom bojov v ArnHEME. V hodnosti poručíka tam bol veliteľom 20. čaty, roty D.

Čitateľ, ktorého táto publikácia zaujme, sa môže tešiť na pokračovanie, ktoré by podľa autora malo byť zamerané výlučne na významné miesta bojov v ArnHEME.

R. Hoza

MINKEWITZOVÁ, D. a kol.: PARADESANTNÍ JEDNOTKY – „MEČE ARMÁDY HROT“. HISTÓRIE A SOUČASNOST VÝSADKOVÉHO VOJSKA. Praha : AVIS, 2002, 112 s.

Paradesantné, výsadkové, špeciálne jednotky, to je len niekoľko najzaujímavejších sy-

noným pre oddiely zvláštneho určenia. Od druhej svetovej vojny tieto oddiely predstavovali a v súčasnosti aj naďalej predstavujú elitu každej modernej armády, nevynímajúc z toho armádu, resp. ozbrojené sily Českej a Slovenskej republiky. Ich príslušníci boli cvičení nielen v získavaní dôležitých správ a ničení vybraných cieľov, ale tiež v tom, aby v tle protivníka prevádzali diverzné, záškodnícke a rušivé akcie. Takýmto psychologickým pôsobením sa mal do radov protivníka zasievať strach, neistota a vedomie hrozby stáleho, pritom však neurčitého nebezpečenstva.

Hoci sa určenie, možnosti nasadenia i priestor pôsobenia paradesantných jednotiek v súčasnosti značne obmedzili, ich taktika nasadenia a organizačná výstavba sa za posledné polstoročie nijako výrazne nezmenili. Bojový účinok týchto jednotiek sa nikdy neurčoval veľkosťou, palebnou silou, alebo nejakým iným faktorom všeobecnej bojovej účinnosti. Všestranne vycvičené jednotky, spravidla pripravované ako letecký, alebo námorný výsadbok, sa objavovali v nečakaných priestoroch s maximálnym využitím momentu prekvapenia. V jednotkách sa spájala úderná sila s pohyblivosťou a neviditeľnosťou. „Paragáni“ bojovali vynaliezavým spôsobom a vyznačovali sa schopnosťou utajene prežiť aj v tých najzložitejších podmienkach. Ich bojové umenie, založené na výbornej fyzickej kondícii a profesionálnej technickej zručnosti, intelektuálna vyspelosť, mnohostranná bojová schopnosť, ako aj nevyhnutná dávka improvizácie, z nich robili skutočný hrot meča, akýchsi „anjelov pomsty“.

V snahe sprístupniť širokej verejnosti činnosť domácich výsadkových jednotiek a v úsilí priblížiť ich históriu, zrealizovalo Ministerstvo obrany Českej republiky prostredníctvom svojej Agentúry vojenských informácií a služieb zaujímavý projekt. Pri príležitosti jubilejných 60 rokov od uskutočnenia legendárnej výsadkovej operácie Anthropoid vydalo v roku 2002 v spolupráci s kolektívom autorov malý zborník o histórii a súčasnosti československého, resp. českého, výsadkového vojska. Garantom celého projektu sa stal vtedajší minister obrany Josef

Tvrdik a akýmisi „patrónom“ taktiež vtedajší náčelník Generálneho štábu Armády Českej republiky, armádny generál Ing. Jiří Šedivý.

Vedúcou autorského kolektívu sa stala Daga Minkewitzová. Tematicky obsahuje zborník, či skôr brožúrovaná príručka, 10 krátkych príspevkov. Jiří Šolc, ktorý sa spolu s plk. v zálohe Petrom Švrlom podstatnou mierou zaslúžil o spopularizovanie problematiky výsadkových a špeciálnych jednotiek v krajinách bývalého Československa (a to nielen českých, resp. československých), je autorom hneď dvoch príspevkov. Prvý približuje udalosti okolo legendarnej operácie zameranej na likvidáciu českého ríšskeho protektora SS-obergruppenführera a generála polície Reinharda Heydricha. Príspevok opisuje prípravu, realizáciu i samotný priebeh atentátu, ktorý sa svojimi tragickými, pritom však predvídateľnými, dôsledkami zapísal do histórie. Druhý príspevok v krátkosti pojednáva o ďalších operáciách československých parašutistov v čase druhej svetovej vojny, ako i o detailoch vzniku Zvláštnej skupiny D, ktorá riadila tieto operácie a organizovala výcvik ich príslušníkov. Pre tých, ktorí sa chcú dozvedieť viac o vzniku a činnosti tejto skupiny pre zvláštne účely, ako aj o akciách československého západného odboja počas vojny, by som rád odporučil brožúru J. P. Kuthana: *Muži zvláštní skupiny D*, ktorú vydalo brnianske nakladateľstvo ešte v roku 2001.

Vladimír Mrázek a Miroslav Pelc spolu s Aloisom Klinderom potom hutnejším spôsobom zachytili históriu československých výsadkových vojsk, resp. špeciálnych jednotiek. Príspevky Miroslava Juříčka a Petra Čejku pre zmenu pojednávajú o histórii výstavby konkrétnych špeciálnych jednotiek československej armády, resp. Armády Českej republiky – 22. výsadkovej brigády z Prostějova a 4. brigády rýchleho nasadenia. Stručne, tézovito je podaná i neustála reorganizácia týchto jednotiek. V tejto súvislosti je treba poznamenať, že absentuje história 71. úderného výsadkového pluku z Chrudimu, pokračovateľa 71. výsadkového práporu – toho najlepšieho čo z 22. výsadkovej brigády zostalo – ktorý od zrušenia 22. výsadkovej brigády v septembri 1969 až do vytvorenia 4. brigády

rýchleho nasadenia v júli 1994 udržiaval tradíciu výsadkových padákových jednotiek (zabúdať netreba ani na 6. špeciálnu skupinu, ktorá bola v priebehu posledného desaťročia 20. storočia, resp. začiatkom 21. storočia, reorganizovaná na 6. špeciálnu brigádu, resp. 6. skupinu špeciálnych síl). Príspevok Ctibora Vacha a Dagy Minkewitzovej si všima účasť a úspechy výsadkárov v armádnom športe (predovšetkým prostredníctvom Armádneho športového družstva Dukla Prostějov, ktorý získal mnoho národných i svetových rekordov). Gen. Karel Kuba, ktorý svojho času riadil sekciu bojovej prípravy Ministerstva obrany ČR, sa zasa zamyslel nad úlohou a poslaním parašutistov, či v dnešnej terminológii lepšie povedané špeciálnych jednotiek, a to z pohľadu ich účinkovania v mierových misiách a v boji s pretrvávajúcou hrozbou terorizmu. Václav Koutecký si všimol činnosť klubov veteránov v Prostějove, Prahe, Liberci, Zlíne, Plzni a Chrudime, najmä pokiaľ ide o ich prínos v oblasti rozvíjania vojenských tradícií v týchto jednotkách, ako i spolupráce s výsadkovými jednotkami v zahraničí, predovšetkým s tými na Slovensku (v Žiline). Rozhovor s náčelníkom Generálneho štábu Armády Českej republiky, armádnym generálom Ing. Jiřím Šedivým, bývalým prvým veliteľom 4. brigády rýchleho nasadenia, uzatvára obsahový rámec tohto drobného zborníka. V druhej časti knihy je anglická verzia uvedených príspevkov – *The Airborne troops „Sharp edge of the army sword“*.

A. Maskalik

PATTON, R H.: *PATTONOVI. Životní příběh generála George Smithe Pattona a jeho rodiny.* Praha – Litomyšl : L. Horáček – Paseka, 2001, 348 s., fotogr.

Po odbornohistorických a filmových spracovaniach vrcholného obdobia vojenskej kariéry veliteľa americkej Tretej armády – generála Georga S. Pattona, prináša jeho vnuk Robert komplexnejší biografický profil tejto slávnej osobnosti a legendy druhej svetovej vojny. Komplexný až v takom rozsahu, že

okrem živého priblíženia jeho životného osudu od detských rokov, cez študentské, cez jednotlivé obdobia a medziny vojenskej kariéry až po posledné dni života a hlbšej analýzy formujúceho prostredia, sleduje rodokmeň Pattonovcov takmer od 16. storočia. Slávny rod, z ktorého pochádzalo mnoho vojakov, ktorí preslávili meno rodiny v análoch vojnových udalostí Nového sveta, a ktorých osudom bolo bojovať, a v prípade potreby i zomrieť.

Podobne, ako predchádzajúce spracovania, autor vychádzal z generálovho osobného fondu nachádzajúceho sa v Kongresovej knižnici (súkromné dopisy, prednášky, články, osobný denník a pod.). Avšak širší a hlbší záber mu umožnilo štúdium rodinných dopisov a dokumentov, starých i niekoľko storočí, a dôverná a vzájomne sa dopĺňajúce spomienky otca Georga a tety Ruth Ellen (otcove spomienky týkajúce sa predovšetkým vojenskej stránky generálovej osobnosti a tetine zase stránky osobnej).

Životný príbeh ústrednej postavy v širokom kontexte rodinnej histórie rozčlenil autor do dvadsiatich kapitol sústredených v troch častiach. V prvej časti defilujú Pattonovskí hrdinovia americkej revolúcie bojujúci po boku G. Washingtona za nezávislosť a virgínski konfedační dôstojníci padlí v občianskej vojne proti yankeovským Unionistom. Zo siedmich bojujúcich južanských mladých aristokratov sa najhrdinskejšie zapísal nielen do vojenských análov, ale aj do rodinnej tradície, formujúcej vojenskú orientáciu nasledujúcich generácií, veliteľ 22. virgínskeho pluku – plukovník George William Patton, ktorého osobnosť vyvolávala neopísateľný obdiv spojený s romantickými predstavami. Napriek tomu, že jeho syn George mal rovnakú ctižiadlosť stať sa vojakom, a teda hrdinom, musel dať prednosť právnickej a obchodnej kariére, aby zabezpečil rodinu. Avšak celý život zostal synom padlého hrdinu Konfederácie a svoje nesplnené túžby a predstavy preniesol veľmi sugestívne na syna – Georgea Smitha Pattona mladšieho, ktorý už vo svojich siedmich rokoch sníval o slávnej vojenskej budúcnosti.

V druhej časti opisuje autor detské roky šťastného vidieckeho chlapca, študentské ob-

dobie – súkromná stredná škola v Pasadene, Virgínske vojenské učilište, Vojenská akadémia West Point – vzťah k spoločenskému životu, športovým aktivitám, rodine, v ktorej bol neustále stredobodom pozornosti, a to v rodine, v ktorej vyrastal, ako aj v rodine, ktorú si založil. Patričné miesto venuje manželke, ktorá mu bola nezastupiteľnou oporou, schopnou vždy odpustiť, pretože ho milovala a pretože život s ním bol pre ňu drámou vášnivých vzostupov a pádov. Každému obdobiu dominuje jeho osudový vzťah k vojenstvu v zmysle: „Keby sa nepreslávil, nezlyhal by len on sám, ale vrhol by tieň na zdedený dar výnimočných tradícií svojej rodiny.“ Keď Spojené štáty vyhlásili roku 1917 Nemecku vojnu a generál Pershing zostavoval štáb na odchod do Európy, vyžiadal si aj Georga Pattona (vd'aka jeho skvelému bojovému vystúpeniu v Mexiku v roku 1915, kde bol nasadený kvôli politickým nepokojom po páde diktatúry). Napriek silnému vzťahu k jazdecktvu, požiadal o prevelenie k rodiacemu sa americkému tankovému zboru. Tankom predvídala úspešnú budúcnosť, a aj v medzivojnovom období sa aktívne venoval teórii tankovej vojny. Po výcviku nasledovali víťazstvá pri St. Mihieli a v ofenzíve na Meuse a v Argonnskom lese. Mesiac pred vyhlásením prímeria bol ranený a povýšený do hodnosti plukovníka. Keď sa v marci 1919 ocitol opäť na americkej pôde, zmocnil sa ho pesimizmus, keďže mierové obdobie nesľubovalo vzostup v jeho vojenskej kariére. Zatiaľ čo väčšina veteránov sa vracala domov s jediným priánim kľudného života, Georgie patril k tým, ktorí boli vojnou fascinovaní a aj po nej zotrvali v prejavoch agresivity a rozjarenosti. V rodinnom kruhu sa návaly drsnosti prejavovali hlavne v príbehoch, ktoré rozprával a vo vzrušených reakciách na udalosti, ktoré mu pripomínali časy veľkého vojnového napätia na západnom fronte.

Medzivojnové obdobie a udalosti druhej svetovej vojny sú predmetom najobsažnejšej tretej časti. Až v lete 1923 sa Gergie vymanil z povojnovej stiesnenosti. O rok neskôr úspešne ukončil Akadémiu pre veliteľský zbor a dôstojníkov generálneho štábu. Potom pôsobil na veliteľstve jazdeckta a učil na Vá-

lečné škole pozemného vojska. Úspešne sa uplatnil pri potlačovaní demonštrácie vojnových veteránov vo Washingtone a ako spravodajský dôstojník bol poverený vypracovaním plánu mimoriadnych opatrení pre sledovanie Havajcov japonského pôvodu pre prípad vojny s Japonskom. Venoval sa štúdiu logistiky, opevňovacích prác, taktiky, organizácii štábu. Okrem praktických stránok vojnovkej činnosti sa zaoberal aj otázkami vodcovstva, morálky a psychologických účinkov vojny.

Nová vojnová realita potvrdená nemeckým bleskovým vpádom do Poľska umožnila Pattonovi naplno uplatniť neobyčajné vojenské danosti. Už v októbri 1940 dostal prvú generálsku hviezdu a prevzal velenie nad päťnástimi tisícmi mužmi 2. obrnenej divízie. V máji 1941, už s druhou generálskou hviezdou, prevzal velenie 1. armádneho zboru a plánoval spoločnú britsko-americkú obojživelnú inváziu do francúzskeho Maroka. Bojové kvality, prejavy osobnej dynamičnosti a vitality popisuje autor taktiež v súvislosti s inváziou na Sicíliu, ale hlavne s operáciami Tretej armády – armády, ktorá sa pod jeho velením stala v roku 1945 najväčšou poľnou armádou v dejinách Spojených štátov. Opisuje jej jednotlivé ťaženia od augustového prielomu z Normandie, až po posledné vojnové ťaženie vedúce cez stredné Nemecko do Československa, kde ho v apríli zastihol rozkaz zastaviť postup osemdesiat kilometrov západne od Prahy. Ako najpôsobivejší moment Pattonovej veliteľskej kariéry vyznieva bitka v Ardenách, pri ktorej si vydobyl slávu majstrovským využitím ofenzívnej operačnej taktiky. Tretia armáda neútočila na jednom fronte nikdy ako celok. Patton využíval manévry a náhle útoky na to, aby sa jeho jednotky dostali za nepriateľské pozície. Najevidentnejším svedectvom jeho taktického úspechu bolo tristotisíc nemeckých vojakov, ktorých zajala Tretia armáda v priebehu osem mesačných bojov. Mesiac po kapitulácii Nemecka pred Spojencami pôsobil Patton už so štyrmi generálskymi hviezdičkami v Spojených štátoch v rámci krátkeho prednáškového turné, aby podnietil predaj obligácií na podporu pokračujúcej vojny v Tichomorí.

Napriek jeho úsiliu bojovať v Tichomorí, alebo aspoň veliť výcviku vojsk v Spojených štátoch, bolo mu zverené riadenie denacifikácie v Bavorsku. Keďže nedisponoval potrebnou politickou obratnosťou, túto pozíciu nezvládol a bol odvolaný. Pred odletom do Spojených štátov utrpel vážne zranenie pri automobilovej nehode, ktorému nakoniec podľahol. Pokles jeho popularity, spôsobený niektorými chybnými ťahmi na verejnosti, sa počas dní keď bojoval o život v Heideberskej nemocnici zmenil na obrovskú vlnu celonárodných sympatií. A nikdy nespochybňované umenie frontového veliteľa, predstavuje dodnes jedno z najskvelejších v amerických vojenských dejinách a nenecháva nikoho na pochybách o jeho nezastupiteľnom podiele na porážke Hitlerovej armády. Väčšina amerických vojakov ho mala v obľube, a aj tí ostatní pocítovali hrdosť, že bojovali pod jeho velením. Jeho bojový štýl trvalého útoku bol vzdialený akejkoľvek ľahkomyselnosti. Využitím manévru a neočakávaného úderu predchádzal frontálnym útokom s množstvom obetí, takže straty Tretej armády boli pomerne malé. Bol kritikom plošného bombardovania a zdôrazňoval, že má byť zamerané na čisto vojenské ciele.

Napriek autorovým rodinným a silným citovým väzbám je evidentná jeho snaha o objektívne a čo najautentickejšie vyrozprávanie životného príbehu. Vedľa obdivuhodných vlastností svojich príbuzných uvádza aj mnohé podrobnosti ich zlyhaní. Neopomína ani generálove prejavy sebeckta, malichernosti, zahľadenosti do seba samého, neschopnosti prispôbiť sa druhým, netaktnosti, tvrdosti, niekedy až hrubosti a naviazanosti na predsudky. A tak zložitá a rozporuplná osobnosť generála Pattona vyznieva z rozprávania jeho vnuka značne presvedčivo.

B. Šeďová

ŠEŠŤDESIATE VÝROČIE SNP NA STRÁNKACH ODBOJÁRSKEJ TLAČE

Povstalecká tlač má svoju vlastnú a stále živú históriu. Po šiestich desaťročiach listujem vo zviazaných ročníkoch *Bojovníka antifašistov*. Tlač Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov (SZPB) má svoju dušu a tvár. Má špecifický a dlhými desaťročiami vymodelovaný profil. Obsah predstavuje stále živú kroniku o živote nášho ľudu. Najrozmanitejšie články o odboji sú studnicou múdrosti. Prameňom poznania, ktorý oživuje pamäť národa. Vo zväzovej tlači sa najvernejšie zrkadlí aj život organizácie. Je stále zeleným stromom i kronikou života SZPB. Je i nositeľom odkazu Slovenského národného povstania.

Tlač SZPB má svoju začínajúcu históriu v priamych bojoch Slovenského národného povstania. Povstalecký armádny tlačový orgán *Bojovník* uzel svetlo sveta v Banskej Bystrici. Prvopočiatok a vznik je zaznamenaný dňom 6. 9. 1944. Vychádzal ako denník do 25. 10. 1944 v náklade 25 000 výtlačkov. Informoval povstaleckých vojakov i verejnosť. O situácii na bojiskách doma i o diani na zahraničných frontoch. Publikoval články o politických pomeroch doma a vo svete. Bojoval proti fašistickej propagande. Odsudzoval nacizmus i vazalský režim. Mobilizoval vojakov a verejnosť proti nemeckým okupantom. Denník *Bojovník* splnil svoje poslanie v priamom ohnisku bojov i na celom území Slovenska. Mobilizoval, organizoval, morálne podporoval povstalecké jednotky a obyvateľstvo. K účastníkom SNP patria i umelci z frontového divadla SNP. Viedol ich sám Andrej Bagar. Umelecký front a tvorivá inteligencia v SNP je trvalou hodnotou a svedectvom. Aj hercom z javiska divadla SNP Andreja Bagara patrí uznanie a úcta. Ich predstavenia rezonujú v pohnotej a slávnej histórii. Sú aktívnymi účastníkmi SNP.

Po šesťdesiatich rokoch si s úctou spomíname na tvorcov denníka *Bojovník*. Dopisovateľmi boli priami účastníci SNP. V bojových podmienkach pracovali redaktori M. Dilinger, J. Štefánik a F. Oktávec. Spolupracovali L. Nábělek, A. Augustíny, J. Mikláš, J. Boor, M. Pridala, J. Hobod, P. Branko,

P. Ličko, J. Baláz a mnohí iní dopisovatelia. Dejiny sa nevytvárajú bez živých ľudí. Aj vtedy dávno, tak ako dnes, bolo a je tlačené i hovorené slovo účinnou zbraňou. S úctou spomíname mená bojovníkov. Podporovali povstalecký ľud a národ tlačeným a hovoreným slovom. Ich zbraňou bolo pero, tlačiarenské a rozhlasové zariadenie, ale i tvorivý um a nadšenie, schopnosť prežívať útrapy v bojových líniah.

Pri pamätnom výročí si s úctou spomíname na slovenskú inteligenciu. Odbojová história má svojich mysliteľov, duchovných vodcov, organizátorov veliteľov v boji. Patria k nim štátnici, predsedovia revolučných národných výborov, ilegálni pracovníci. Spravodlivé hodnotenie si zasluhujú členovia výborov rôznych politických strán a zoskupení. Na nikoho sa nemá zabúdať. Príliš dlhý je zoznam slovenskej inteligencie, ktorá bola priamou účastníčkou SNP a vôbec odbojovej histórie. Do histórie odboja slovenského ľudu sú natrvalo zapísaní spisovatelia, umelci, herci, hlásatelia, básnici, žurnalisti a redaktori povstaleckých novín. Do histórie vstupuje i pestrá diferenciácia ľudského myslenia a konania.

Revolučné dejiny a povstalecká história slovenského ľudu si zasluhuje objektívne a spravodlivé hodnotenie. Manipulácia s faktmi a spolitizované deformácie dejinných udalostí sú nešťastím i chorobným nádorom na spoločnosti. Na krivení historickej pravdy sa využívajú i novodobí demagógovia. Prevracajú fakty a umrťujú ducha, ciele a zmysel povstaleckej histórie. Klamstvá politikárov-demagógov sú tiež súčasťou spoločenského pohybu. Aj vtedy dávno stáli redakcie a novinári na rôznych stranách palebných postavení.

Bojovník, ako frontový tlačový orgán, mal svoje nadväzné obsahové pokračovanie. Vychádzal v Poprade v čase od 20. 2. do 10. 4. 1945. Priamo nadväzoval na poslanie a tradíciu denníka, ktorý bol vydávaný v priebehu SNP. Tvorcom *Bojovníka* bol útvar osvetly a propagandy 1. československého armádneho zboru v ZSSR na území oslobodeného Slovenska. Obsahom denníka boli správy o bojových operáciách na frontových líniah. Informoval obyvateľstvo o proble-

matike budúceho hospodárskeho a spoločenského usporiadania pomerov v budúcej oslobodenej ČSR. Povstalecká a frontová tlač bola svedectvom. O tom, že boj za národné oslobodenie bol aj zápasom o sociálny pokrok. Takýto obsah mal aj denník *Bojovník*. Jeho šéfredaktorom bol I. Roth, redaktorom J. Boor. Prispievateľmi boli velitelia i bojovníci.

Po skončení druhej svetovej vojny vznikli jednotlivé odbojárske organizácie. Vytvárali si svoje tlačové orgány. Tlač pomáhala aktívne pri konsolidácii a riešení povojnových pomerov. Budovateľské úlohy boli v popredí. Odbojári sa uvedomele zaradili do prvých radov budovateľov vo vojnu postihnutej vlasti. Do riešenia spoločných úloh sa zaradila tlač pod názvom *Partizán*, *Hlas oslobodených*, *Odkaz*, *Odboj* a *Hlas revolúcie*. Nepravidelne a príležitostne vychádzali i viaceré tlačené regionálne dokumenty účastníkov odboja.

Po zlučovacej konferencii slovenských odbojových organizácií, na jar 1948, vznikol tlačový orgán Ústredia odbojových zväzov pod názvom *Bojovník*. V septembri 1948 splynul s časopisom *Hlas revolúcie*, ktorý bol orgánom Zväzu ľudových protifašistických bojovníkov. Samotné organizácie bojovníkov majú svoju zaujímavú históriu. A pri bojových zásluhách výrazne vystupujú do popredia ich budovateľské zásluhy. Život organizácií výstižne charakterizuje a dokumentárne potvrdzuje ich tlač. *Bojovník*, ako tlačový orgán už Ústredného výboru zväzu protifašistických bojovníkov, tiež prešiel formálnymi i vývojovými zmenami. Trvalo však zostalo pomenovanie – BOJOVNÍK. Názov vzišiel z ohňa bojov v Slovenskom národnom povstaní.

Samotná organizácia SZPB, a rovnako i *Bojovník* antifašistov zaznamenali za 60 rokov rôzne zmeny. Vystriedali sa v nich celé funkcionárske a pracovné tímy. Nastupovali nové generácie šéfredaktorov, redaktorov, dopisovateľov i čitateľov. Tlačový orgán bojovníkov má svoju slávnú vývojovú niť, zásluhy a priamu spojitosť s hrdinským bojom proti fašizmu. Historická kontinuita tlačových orgánov bojovníkov sa prenáša do súčasnosti. Bojový duch a morálny profil časopisu pretrvávajú a majú svoj začiatok v povstaleckej tlači.

Vo zviazaných ročníkoch *Bojovníka* je desaťtisíce popísaných strán. A tisíce rôznych článkov. Ak by sme sledovali štatistiku *Bojovníka* antifašistov, sotva by sme sa dopracovali konca o spoľahlivosti čísiel. Prevažujú spomienky. Dominujú dielčie i ucelenejšie historické štúdie. Spestrenie prinášajú vyspelé literárne diela. Tematicky sa striedajú politické rozbory z domácej i zahraničnej scény. Rôzne vojnové konflikty sú pravidelným obsahom podrobnejších a objektívnych rozborov. Pravidelné sú články a informácie zo života organizácií SZPB. Naša tlač sa aktívne zúčastňuje na rehabilitácii bojovníkov, ktorí boli postihnutí v nezákonných procesoch. Krivdy napáchané na účastníkoch odboja a zaznávané zásluhy celých skupín, to všetko aj s následkami patrí k najtemnejším stránkam povojnovej histórie. Aj v súčasnosti treba bojovať o pravdu. I o zachovanie pomníkov a pamätníkov. Aj po desaťročiach nás trápi otázka: prečo práve účastníci odboja boli medzi prvými obeťami vykonštruovaných procesov? Na Clementisa, Žingora, Trojana a ďalších mnohých martýrov z radov bojovníkov si s úctou a pietou spomíname pri príležitosti 60. výročia SNP.

Cez vlastnú tlač sa vykonáva a uplatňuje riadiaca a metodická činnosť ÚV SZPB. Rieši sa sociálna politika i mnohé spoločenské vzťahy a problémy. V tlačových orgánoch SZPB nachádzajú svoje uplatnenie historici, spisovatelia, politológovia, sociológovia. Obsahová skladba je mimoriadne pestrá a kvalitatívnu úroveň rôzna. Tlačový orgán SZPB verne zobrazuje odbojovú históriu. Je zaujímavou kronikou dejín národa po oslobodení. Z iniciatívy a na podnet redakcie sa organizovali viaceré súťaže a akcie, ktoré sa zaslúžili o zachovanie dokumentov. Boli napísané spomienky účastníkov odboja. Boli napísané i viaceré literárne diela s odbojovou tematikou. V rámci súťaže vzišlo i najrozsiahlejšie dielo V. Prečana: *Dokumenty o SNP*. Zvláštnu hodnotu majú živé spomienky účastníkov odboja. Boli a sú pravidelne uverejňované v našom časopise. Spomínanie nekončí. Obsah spomienok je nevyčerpatel'ný. Majú vecnú, dokumentárnu a historickú hodnotu. Redakcia vydáva *ročienky*. V minulosti plnili svoje poslanie plagáty

a nástenné noviny tlačené vo veľkých nákladoch.

Tlač ZPB uverejnila mnohé články, rozbohy i vedecké štúdie našich, európskych, amerických a svetových autorít z oblasti žurnalistiky. V jednotlivých číslach ročníkov sa striedajú aj také mená, ako sú E. Erwin Kisch, M. Šolochov, J. Reed, Oskar Wiesflecker, Walter Lipmann, Arthur Miller i ďalší medzinárodne známi autori. Autormi článkov sú známi hrdinovia z bojov, predstavitelia východného i západného odboja. A ďalej štátnici, politickí predstavitelia a zväzoví funkcionári. Úctu a uznanie si zasluhujú všetci nežijúci autori. I tí, ktorí sa dožívajú 60. výročia SNP a tlače SZPB. Spomíname si na Sama Fal'tana, Jaroslava Šolca, F. Dvorína, Jána Korenku, C. Slimáka, Jána Kostru, Břetislava Truhlára, M. Hrušovského, Antona Smutného, historika Václava Štvrteckého. K vzácnym a čítaným ďalším autorom patria Miloš Krno, Milan Vároš, Gustáv Hupka, Laco Novomeský, Vladimír Reisel, Pavol Stahl, Ladislav Štaško. Už dlhé desaťročia uverejňuje v časopise svoje verše Ján Gasidlo. K zaslúžilým autorom patrí tiež Vladimír Bachnár. Je aj zakladateľom speváckeho súboru, ktorý účinkoval v čase SNP.

Aktív menovaných a tisíce nemenovaných autorov vytvára živú kroniku, kultúru ducha a spoločenskú hodnotu časopisu. Pri 60. výročí zrodu *Bojovníka* s úctou spomíname na jeho šéfredaktorov. Patria k nim okrem už spomínaných z vojnového obdobia i tí povojnoví. K prvým sa začleňuje spisovateľ a básnik Gustáv Hupka. Nasledujú Michal Bahula, Emil Kadnár, Ladislav Dlapa, Tatiana Hagarová, Ľudovít Veselý, Milan Bednarič, Ján Radič. Zvláštne uznanie si zasluhuje šéfredaktorka pani Eva Richterová. Najdlhšie obdobie nesie pochodeň zažatú v Slovenskom národnom povstaní. Obetavo a so znalosťou modeluje, profiluje poslanie, čistý charakter, morálku *Bojovníka* antifašistov. K menám šéfredaktorov sa pridružujú obetaví redaktori a pracovníci redakčných kolektívov. Patria k nim: priamy účastník SNP Rastislav Seneši, Dr. Ján Dolinay, Mgr. Lenka Laurincová a mnohí ďalší terajší dopisovatelia. Úcta a uznanie patrí aj mnohým členom redakčných

rád. Už desaťročia obetavou a kvalifikovanou činnosťou historika prispieva a zveľaďuje tlačový orgán SZPB terajší riaditeľ Vojenského historického ústavu doc. PhDr. Jozef Bystrický, CSc.

Práca v žurnalistike a v redakciách je náročná, namáhavá a vyčerpávajúca. Bojovníci s perom v ruke, či už vo vojnových podmienkach alebo v mierovom živote, nesú mimoriadnu zodpovednosť pred národom. Boli v minulosti a sú aj dnes nositeľmi svetla a pravdy. Prax je však zložitejšia. Perom narábajú aj vycvičení žurnalisti, ktorí majstrovsky ovládajú manipulácie s pravdou. Ich nebezpečnou zbraňou je demagógia. Klamstvá používané pod maskou pravdy. Za klamstvami a demagógiou sú vždy zisťné a koristnícke ciele. Minulosť i súčasnosť to potvrdzuje na nespočetnom množstve príkladov. Demagógia bola a stále ešte je súčasťou politiky.

Pred 60. rokmi stali proti sebe v bojovom postavení rôzne tlačové orgány, agentúry, ideové smery a zoskupenia. Vychádzali noviny *Gardista*, *Slovák*, *Katolícke noviny*, *Grenzbotte*. Viedol sa boj o dušu a svedomie národa. Do tohto boja vstúpila povstalecká *Pravda* ako orgán Komunistickej strany Slovenska. Významnú úlohu zohral povstalecký a frontový rozhlas. A v prvej línii bol aj tlačový orgán *Bojovník*. Prežívame čas najrôznejších spoločenských extrémov. Pri vernom zobrazovaní a opísaní histórie a dejinného pohybu spoločnosti zohráva samotná tlač významné poslanie. A tlač má aj významné postavenie a funkciu. Stále za niečo bojuje.

Objektívne hodnotenie histórie patrí k zložitým úlohám. Na úlohe sa zúčastňuje i tlač SZPB. Prax dokazuje, že je to trvalý boj o pravdu. V tomto zápase si so ct'ou plní svoje vyhranené poslanie. Odbojári v bojoch i pri mierovej výstavbe spoznávajú, že samotná história a život má charakter zápasu za národné, politické, spoločenské i ostatné ľudské a sociálne práva ľudu. Zvlášť zápas za sociálnu spravodlivosť nadobúda na aktuálnosti. Nárast chudoby a extrémne bohatnutie úzkej vrstvy nesvedčí o zdravom vývoji spoločenských vzťahov.

Samotná tlač SZPB s historickou tematikou vstupuje do histórie. Obsahom a kvalitatívnou

úrovňou sa stáva bohatým a vzácnym zdrojom skúmania bádateľov. Tematický obsah a špecifické zameranie jej dáva životnosť nedohľadných rokov. Ľudské myslenie a konanie je najkomplikovanejším javom na svete. Aj preto dochádzalo a bude dochádzať k deformáciám v spoločenskom pohybe. Súčasnosť je predzvesťou. Antagonistické rozdiely, rozpor a konflikty sa neskončili. Na scénu budú nastupovať nové generácie bojovníkov. Tlač a pero redaktorov a žurnalistov sú stále trvalým bojovým poľom a zbraňou v boji za každodenné, prozaické, ale i epochálne pravdy. Pri 60. výročí zrodu povstaleckej tlače si s úctou spomíname na redaktorov a dopisovateľov, ktorí začínali a zažali pochodeň. I na tých, ktorí niesli a nesú odkaz Slovenského národného povstania. A na záver úvahy o hovo-

renom slove a povstaleckej tlači v SNP. Nech nám neznejú naivne verše Sama Chalúpku. Ozývali sa po horách a po dolinách: „A ty mor ho – hoj, mor ho! Detvo môjho rodu, kto kradmou rukou siahne na tvoju slobodu: A čo i tam dušu dáš v tom boji divokom, mor ty len a voľ nebyť, ako byť otrokom!“

Tlač SZPB zobrazuje bojovú históriu národov Európy, ale i ostatných kontinentov sveta. V neprehľadnom množstve článkov, uverejnených v uplynulých desaťročiach, je vytvorená pestrá a mimoriadne vzácna mozaika. O revolučných bojoch ľudu. O zápase národov proti fašizmu. Výber zaujímavých a opakovane uverejnených článkov by istotne zaujal širokú verejnosť.

F. Kordík

AUTORI ČÍSLA

prof. PhDr. Ferdinand **ULIČNÝ**, DrSc., Filozofická fakulta Prešovskej univerzity,
ul. 17. novembra č. 1, 080 01 Prešov

PhDr. Igor **BAKA**, Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Jiří **FRIEDL**, Ph.D., Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Vlašská 9, 118 40 Praha 1

Mgr. Alex **MASKALÍK**, Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

PhDr. Martin **JAVOR**, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, ul. 17. novembra č. 1, 080 01 Prešov

Mgr. Peter **CHORVÁT**, Považanova 2, 841 01 Bratislava

PhDr. Stanislav **CHYTKA**, Malé Tatry 21, 034 05 Ružomberok

plk. v.v. Mgr. Ľudovít **JANČO**, Blumentálska 4, 811 07 Bratislava

UPOZORNENIE REDAKCIE

Odovzdávanie rukopisov

Príspevky do Vojenskej histórie odovzdávajújte, resp. posielajte zásadne na disketách v textových editoch Word 6.0, Word 97, prípadne T 602, v iných len na základe dohovoru. Poznámky je potrebné uvádzať až za text štúdie, nie pod čiarou. K diskete je potrebné priložiť jeden tlačенý exemplár príspevku. K štúdiu je potrebné pripojiť resumé v rozsahu cca jednej strany a osobné údaje o autorovi: rodné číslo, adresu a číslo účtu, a telefonický kontakt.

Rozsah príspevkov

Rozsah štúdií, vrátane poznámkového aparátu, by nemal presiahnuť 40 strán. Recenzie môžu byť v rozsahu do 15 strán, anotácie maximálne do 3 strán. Počet strán sa počíta podľa počtu znakov (1 800 znakov na stranu).

Poznámkový aparát a citovanie

Vzhľadom na platnosť STN ISO 690, ktorá obsahuje aj Národnú prílohu, je potrebné pri citáciách rešpektovať aspoň jej základné zásady. Pre uľahčenie citovania uvádzame niektoré vzory:

¹VÁROŠ, M.: Posledný let generála Štefánika. Bratislava : International, 1994, s. 56.

²PEJSKAR, J., ed.: Poslední pocta : Památník na zemřelé československé exulanty v letech 1948 – 1981. B. m. : Konfrontace, 1986, sv. 2., s. 118-121.

(v prameni neuvedené miesto vydania: bez miesta; podobne aj pri neuvedenom vydavateľstve: b. v., roku: b. r.)

³ŠPIRKO, D. – LUPTÁK, M.: Obrana bratislavského predmostia vo francúzsko-rakúskej vojne roku 1809. In: Vojenská história, roč. 6, 2002, č. 1, s. 9-10.

⁴DEIGHTON, L.: Blitzkrieg : Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque. Preł. Z. Kárník. Praha : Argo, 1994, s. 85.

⁵PEJSKAR, ref 2, s. 97.

– v prípade, že v jednej poznámke sú uvedené dva pramene toho istého autora, v ďalších poznámkach uvádzame aj prvé slová názvu prameňa: PEJSKAR, Poslední, ref 2, s. 93.

– autor nemusí uvádzať mená všetkých pôvodcov citovaného diela (druhého, tretieho) alebo ak má citované dielo viacerých ako troch pôvodcov uvádzame: ŠPIRKO, D. a i. (a iní) alebo ŠPIRKO, D. et al. (et alii)

– v prípade viacerých miest vydania, alebo názvov vydavateľstiev píšeme bodkočiarku alebo čiarku: Praha; Bratislava : Argo; Concordia, 1999

– údaje v bibliografickom popise citovaného prameňa sa uvádzajú v jazyku prameňa až po údaj o rozsahu
– Skratkou pre označovanie strán alebo strany je s., ročníky časopisov a čísla zborníkov sa uvádzajú arabskými číslicami. Pokiaľ sú dokumenty v edíciách číslované, je potrebné uvádzať okrem strán aj číslo.

– pri odkaze na archívny prameň uvádzať skratky: f. (nie fond)

šk. (ako škatuľa, nie krabica)

č. j. (s medzerou)

VÚA – VHA Praha, f.; pozri tiež PEJS, O.: ...

Tamže, s. 8. (nie tamtiež)

Čísla poznámok v texte uvádzať indexovo: ⁴ nie: ⁴⁾ ^{4/}

Redakčná rada si vyhradzuje právo na základe vyžiadaných odborných posudkov rozhodnúť o uverejnení, prípadne vrátení príspevku. Nevyžiadané rukopisy sa nevracajú.

OBSAH

Štúdie

ULIČNÝ, František: Vpády Mongolov na Slovensko v roku 1241	3
BAKA, Igor: Vznik, organizácia a činnosť Hlinkovej mládeže v rokoch 1938 – 1940.....	21
FRIEDL, Jiří: Vzťahy medzi československou a poľskou armádou v zahraničí (ríjen 1939 – červen 1940).....	41
MASKALÍK, Alexej: Názory velenia vojenskej oblasti 4 na možnosti vojenskej ochrany a obrany južných hraníc Slovenska v rokoch 1945 – 1950.....	57

Dokumenty a materiály

JAVOR, Martin: Vojenský živel v slobodomurárskom hnutí na území habsburskej monarchie	74
CHORVÁT, Peter: Vojenská zrážka pri Jesenskom 5. októbra 1938	79
CHYTKA, Stanislav: Hodnocení slovenské armády generálem Schlieperem v roce 1944 a stanovisko ministra národní obrany generále Čatloše.....	91
JANČO, Ludovít: Ženijné učilište čs. armády 1920 – 1972 (náčrt vývoja).....	113

Recenzie

DUBČEK, Alexander: Od totality k demokracii. Prejavy, články a rozhovory, výber 1963 – 1992. (J. Chovanec).....	124
--	-----

Názory a polemika

CSEFALVAY, František: Predohra a priebeh maďarsko-slovenského ozbrojeného konfliktu v marci 1939. (L. Deák)	128
--	-----

Anotácie, glosy	134
-----------------------	-----

INHALT

Studien

ULIČNÝ, František: Die Einfälle der Mongolen in die Slowakei im Jahre 1241	3
BAKA, Igor: Entstand, Organisation und Tätigkeit der Hlinkas Jugend (Hlinkova mládež) in den Jahren 1938 – 1940	21
FRIEDL, Jiří: Die Verhältnisse zwischen der tschechoslowakischen und polnischen Armee im Ausland (September 1939 – Juni 1940)	41
MASKALÍK, Alexej: Die Ansichten der Führung des Militärgebietes 4 betreffs der Möglichkeiten militärischen Schutzes und Verteidigung der südlichen Grenzen der Slowakei in den Jahren 1945 – 1950	57

Dokumente und Materialien

JAVOR, Martin: Militärisches Element in der Freimaurerbewegung auf dem Gebiet der Habsburgermonarchie	74
CHORVÁT, Peter: Militärischer Zusammenstoß bei Jesenské am 5. Oktober 1938	79
CHYTKA, Stanislav: Schlieper. Die Wertung der slowakischen Armee durch General Schlieper im Jahre 1944 und der Standpunkt des Verteidigungsministers, Generals Čatloš	91
JANČO, Ľudovít: Pionierlehranstalt der tschechoslowakischen Armee 1920 – 1972 (Skizze der Entwicklung)	113

Rezensionen	124
--------------------------	-----

Ansichte und Polemik	128
-----------------------------------	-----

Anotationen, Glossen	134
-----------------------------------	-----

CONTENTS

Studies

ULIČNÝ, F.: Invasions of Mongols to Slovakia in 1241	3
BAKA, Igor: The Establishment, Organisation and Activity of the Hlinka's Youth during 1938 – 1940	21
FRIEDL, Jiří: Relations between Czechoslovak and Polish Armies Abroad (October 1939 – June 1940)	41
MASKALÍK, Alex: Opinions of the Czechoslovak Army on Capabilities of Military Defence and Protection of Slovakia's State Borders in 1945 – 1950	57

Documents and Materials

JAVOR, Martin: The Military Element in the Masonic Movement in the Territory of the Habsburg Monarchy	74
CHORVÁT, Peter: The Military Conflict at Jesenské on 5 th October 1938	79
CHYTKA, Stanislav: The Assessment of the Slovak Army by General Schlieper in 1944 and the Standpoint of the Minister of National Defence General Čatloš	91
JANČO, Ludovít: The Engineer Training Institution of the Czechoslovak Army 1920 – 1972. (Development Outline)	113

Reviews	124
---------------	-----

Opinions and Polemics	128
-----------------------------	-----

Annotations, Glossaries	134
-------------------------------	-----

VOJENSKÁ HISTÓRIA 3/2004

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo
Vydáva Ministerstvo obrany SR – Vojenský historický ústav

Na obálke: Delostrelec na rytine od Arnolda van Westerhouta

Redaktorka Mgr. Mária Stanová
Grafická úprava Alena Madajová

Redakčná rada: doc. PhDr. Jozef Bystrický, CSc. (predseda),
členovia: PhDr. Michal Barnovský, DrSc., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc.,
PhDr. František Cséfalvay, CSc., PhDr. Viliam Čičaj, CSc.,
PhDr. Vojtech Dangel, CSc. (podpredseda),
PhDr. Ivan Gosiorovský, PhDr. Marián Hronský, DrSc.,
PhDr. Vladimír Segeš, PhD., PhDr. Jan Štaigl, CSc., Dr. Peter Turza,
doc. PhDr. Pavol Valachovič, CSc., doc. PhDr. Oldřich Vaněk, CSc.

Schválené do tlače dňa: 3. september 2004

Registračné číslo 1713/97

Rozširuje Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

Nepredajné

ISSN 1335-3314

Tlač: OPZ HS MO SR, Kutuzovova 8, Bratislava

ISSN 1335-3314
